

OTROK

IN

KNJIGA

5

VSEBINA

- Alenka Vogeljik:
Povojna otroška slikanica na Slovenskem
- Marijan Tršar:
Slovenska mladinska knjižna ilustracija s tematiko NOB
- Paskal Gilevski:
Makedonska ilustracija za otroke in mladino s tematiko NOB in revolucije
- Vilko Gliha-Selan:
Manifestacija patriotizma v ilustracijah za otroke na Hrvaškem
- Simeon Ničev:
Ilustracija za mladino s tematiko NOB
- Mila Rajković:
Ilustracije za otroke
- Marija Lucija Stupica:
Maurice Sendak in slikanica

ZAPISI — BIBLIOGRAFIJE — POROČILA

Levstikove nagrade za leto 1975

Beiträge zur Kinder- und Jugendliteratur 1976/40
(Albin Kramberger)

OTROK IN KNJIGA

REVUIA ZA VPRAŠANJA MLADINSKE KNJIŽEVNOSTI
IN KNJIŽNE VZGOJE

5

1977

ZALOŽBA OBZORJA MARIBOR

OTROK IN KNJIGA

REVIJA ZA VPRAŠANJA MLADINSKE KNJIŽEVNOSTI
IN KNJIŽNE VZGOJE

5

1977
ZALOŽBA OBZORJA MARIBOR

Uredniški odbor: Milan Divjak, Jože Filo, Alenka Glazer, Ignac Kamenik, Marjana Kobe, Darja Kramberger, dr. Slobodan Ž. Marković

Glavna urednica: Darja Kramberger

Uredniški svet: dr. Milan Crnković, Niko Grafenauer, dr. Matjaž Kmecl, Stanko Kotnik, Albin Kramberger, dr. Ivan Toličič, Andra Žnidar

Redakcija te številke je bila končana februarja 1977

Za vsebino prispevkov odgovarjajo avtorji

Izdajajo: Pionirska knjižnica Mariborske knjižnice, Pedagoška akademija Maribor, festival Kurirček in Pionirska knjižnica Ljubljana

Naslov uredništva: Pionirska knjižnica Maribor, Rotovski trg 2

OTROK IN KNJIGA

REVUE ZA VPRASA NA PEDAGOGSKO IN KNJIŽARNO DEJAVNOST

2

Opremil Matjaž Vidic

Delo je sofinancirala kulturna skupnost Slovenije

Otrok in knjiga stopa v svoje peto življenjsko leto in pri tem doživlja nekaj sprememb. Na rednem sestanku uredništva, uredniškega sveta in sodelavcev zbornika 16. decembra 1976 je bil sprejet predlog uredništva, da *Otrok* in knjiga postane revija in odslej izhaja dvakrat na leto. Revija bo ostala zvesta dosedanji naravnosti publikacije, da spodbuja redno in trajno raziskovalno delo na področju mladinske književnosti, ilustracije, mladega bralca, da objavlja anotacije, bibliografije in razne preglede, ki omogočajo nadaljnjo strokovno obravnavo knjižnega gradiva. Hkrati pa bo bolj kot doslej gojila knjižno kritiko in se odzivala na aktualna dogajanja v svetu knjige ter drugih medijev, ki otroku posredujejo besedno umetnost.

Pričujoča številka je v celoti posvečena ilustraciji, tako se navezuje na tematiko v prejšnji številki. V okviru sklepnih prireditev 14. festivala Kurirček je bilo 17. decembra 1976 strokovno posvetovanje na temo *Ilustracije v knjigah za otroke in mladino s tematiko iz NOB oziroma socialistične revolucije*. S festivalskim gradivom smo 5. številko tematsko zaokrožili, objavljamo vse referate s posvetovanja, označeni pa so z zvezdico.

Uredništvo

Paskal Gilevski

Skopje

MAKEDONSKA ILUSTRACIJA ZA OTROKE IN MLADINO S TEMATIKO NOB IN REVOLUCIJE*

Kaj je ilustracija? Najprej bi lahko rekli, da je to vizualno pojasnjevanje določenega literarnega ali kakšnega drugega besedila. Zanimivo je, da je najbolj potreben pojasnjevanja in tolmačenja najbolj razumljiv tekst oziroma literarni tekst, namenjen najmlajšim bralcem, otrokom in mladini. Kolikor bolj postaja tekst zahtevnejši, kolikor bolj je namenjen odraslemu občinstvu, toliko manj mu je potrebna vizualna ilustracija, risba ali slika, toliko bolj postaja samostojen kulturno komunikativen fenomen. In narobe, kolikor bolj se vračamo k tekstom za najmlajše, toliko bolj je potreben dopolnilni znak, risba, vizualna podoba oziroma ilustracija — kot nekaj, kar ostaja najdlje vtisnjeno v človekov spomin. Na primer, če se spomnimo kakšnih pesmi, povesti ali romanov iz najzgodnejših šolskih dni, najprej pomislimo na pridruženo ilustracijo in šele za njenim posredovanjem kmalu zaživi v nas vsebina teksta. Nikdar ali skoraj nikdar se ne dogaja, da bi nas tekst spomnil kakšne stare ilustracije, kakšne pozabljene podobe. Če razumemo to primarnost slike, vizualnega dodatka, ilustracije v knjigi, potem lahko pravilno zastavimo vprašanje o dobrem šolstvu, o pglavčnih šolskih principih. Kolikor je boljša ilustracija, toliko so boljši rezultati dela v šoli. Zato mora naša samoupravna socialistična skupnost posvetiti veliko pozornost problemom ilustracije, kar velja tako za osnovno šolstvo kot za celotno založniško dejavnost.

S pomočjo pisane besede človek razumeva zgodovino sveta, a s pomočjo likovne umetnosti (kamor sodi tudi ilustracija) človek gleda, vizualno doživlja in sprejema to zgodovino in nenehno dialektično gibanje sveta. O najstarejših človekovih idejah, mislih, naporih in akcijah smo nekaj zvedeli iz risb, vrezanih v kamenite stene prastarih votlin (Altamira itn.). Te risbe so najdragocenejše ilustracije prvih velikih korakov človeštva. Gledamo jih in pred nami se kaže celovita podoba tedanjega človeka z vsem njegovim življenjskim delovanjem.

Z razvojem človekove zavesti, z razvojem jezikov in pisane besede slika čedalje bolj izgublja to svojo ilustrativno moč, vse bolj se osamosvaja in pojasnjuje pojave, ki jih še ne more v celoti zajeti besedilo ali jih bo zajelo šele čez nekaj stoletij. Na otroka pa moramo gledati kot na prvobitno človeštvo, ki potrebuje vizualno predstavitev, podobo, ilustracijo, da bi lahko dojel bistvo nečesa. Pisana beseda je lahko otroku gola abstrakcija, če mu ne postrežemo z vizualnim primerom, če mu ne damo ustrezne ilustracije. Če na primer otrok, ki še ni videl partizana, bere kakšno zgodbo o njem, ne bo mogel ničesar razu-

meti. To pomeni, da potrebuje sugestivno podobo ali risbo kakšnega partizana, letala, tanka ali puške...

Na žalost v praksi naše založniške dejavnosti zaradi raznih vzrokov, predvsem pa ekonomskih, ne mislijo vedno, da je ilustracija neogibno nujen del knjige, zlasti knjige za najmlajše. Pogosto naletimo na knjigo, v kateri so med istimi platnicami različne zgodbe, ilustracije pa nobene. Ilustracija (tako na platnicah kot med tekstom) ima tudi funkcijo diferenciranja, saj ločuje tekste med seboj. Ob ilustracijah si otrok ureja svoje vtise o različnih literarnih delih in tako jih obnavlja in teže pozabi. Ni pa nam treba govoriti, da dobra ilustracija na platnicah in v knjigi krepi estetski vtis knjige, hkrati pa seveda skrbi za komercialni efekt, kar je gotovo pomemben faktor v sodobni založniški dejavnosti.

V Makedoniji izhaja čedalje več knjig s tematiko NOB in revolucije za otroke in za odrasle; večinoma pa so brez ilustracij. Lahko rečemo, da je v naši republici veliko odličnih ilustratorjev, vendar imajo izredno malo možnosti, da bi ilustrirali knjige za otroke in mladino, posebno tiste knjige, ki obravnavajo tematiko NOB in revolucije. Le redkokdaj se pojavi knjiga, v kateri zavzemajo ilustracije zasluženost mesto oziroma enakopravno mesto z besedilom. Takšno ilustracijo lahko v precejšnji meri srečamo v periodikah, namenjenih najmlajšim, v listih *Drugarče*, *Razvigor* in *Naš svet*. Tu so glavni ilustratorji: Mladen Tunić, Aleksandar Kaevski in Aleksandar Cvetkovski. Skorajda ne naletimo na številko teh otroških listov brez kakšnega prispevka, ki ilustrira besedilo o narodno-osvobodilni borbi in revoluciji. Ilustratorska dejavnost imenovane trojice slikarjev ima izreden pomen za razvoj makedonske ilustracije. Njihove podobe približujejo makedonskemu otroku dogodke iz borbe naših narodov. Čeprav se v svojih knjižnih ilustracijah precej razlikujejo med seboj, saj je vsak med njimi razvil svoj osebni stil, delujejo v skupnem delu pri otroških listih kot uglašen orkester in pomenijo pri nas že nekakšno šolo ilustracije. Kot izredni risarji in koloristi so na visoki profesionalni ravni, njihovo ustvarjalnost ovirajo samo tehnični pogoji, kakršni so pač v naši republici. Njihove ilustracije so izredno jasne, tako da omogočajo otrokom takojšnje razumevanje bistva teksta, hkrati pa silno vplivajo na estetsko dožemanje ilustrirane knjige ali zgodbe. Njihova glavna značilnost je vselej preprostost, enostavnost, kar bi dejansko morala biti značilnost vsakega ilustratorskega dela. Razen tega njihova prefinjenost in kultiviranost pogosto približuje njihovo ilustracijo v krog popularne, vselej razumljive in sprejemljive grafične umetnosti.

Ob Mladenu Tuniću, Aleksandru Kaevskem in Aleksandru Cvetkovskem, ki so edini poklicni ilustratorji v Makedoniji, je seveda še cela vrsta ilustratorjev, predvsem akademskih slikarjev, ki imajo posebno afiniteto do te plemenite umetniške discipline. Med njimi je vsekakor najzaslužnejši za razvoj makedonske ilustracije naš odlični slikar Dimitar Kondovski. Včasih ustvarja klasično akademsko oblikovano ilustracijo (kot so na primer ilustracije v knjigah *Dosleden na zavetot* Panda Taškoveškega ali *Elpida Karamandi* Olivere Nikolove), včasih pa uporablja posebno stilizacijo, ornamentalizem in folklorne elemente. Kondovski je ilustriral številne knjige, še več pa jih je opremil (na primer celotno edicijo Makedonske knjige); izkazal se je kot izreden risar, ki zna večše ravnati s persom in tušem. Čeprav jih ni veliko, zapuščajo zelo dober vtis ilustracije Toma Šijakovića, ki ga odlikuje neponovljiv lirizem v potezah in čistost izraza. Zlasti so opazne njegove ilustracije v knjigi *Sinovi* Jovana Strezovskega, a tudi nekatere knjižne opreme.

Nekaj časa se je ilustraciji posvetil tudi naš slikar Ivan Velkov. Za njegove ilustracije so značilne ostre, polne linije v stilu lesoreza in linoreza. Posebno so zanimive njegove ilustracije v knjigi *Vrutočkiot partizanski odred* Blagoja Dičovskega.

Omembe vredne so ilustracije knjig za otroke in mladino s tematiko NOB in revolucije, ki so jih ustvarili umetniki Spase Kunoski, Dimče Protuger, Risto Kalčeski, Dragutin Avramovski-Gute, Risto Davčeski, Tode Ivanovski, Ordan Manevski (ki je med drugim ilustriral knjigo *Bojan Gligora* Popovskega), Kole Manev (ki je opremil in ilustriral več knjig s tematiko NOB in revolucije, omenil bi knjigo *Fantom* Bora Čuškarja, v katero je vnesel moderno varianto ilustracije), Vasko Taškovski (ki je odlično ilustriral knjigo *Gluva peštera* Dušana Kostića ter knjigo *Potera* Bora Čuškarja), Done Miljanovski (ki je impresivno ilustriral knjigo Mirka Vujačića *Zvezdeni igrački*), Trajče Jančevski (ki je s posebnim grafizmom v izrazu ilustriral knjigo Vasila Pujovskega *Kat Paton*) itn.

Posebne pozornosti so vredne ilustracije akademskega slikarja Radmila Popovskega v knjigi Hrista Andonovskega *Lazo Trpovski*, kakor tudi ilustracije Mila Topuzovskega v knjigi *Dvanaesetminata od Vataša* Radeta Gotova. Radmilo Popovski je resen, akademsko razpoložen risar s čistimi in čvrstimi potezami, Mile Topuzovski pa ustvarja neke vrste ležerno novinarsko ilustracijo.

Omeniti je treba zanimivost, da so nekaj knjig ilustrirali znani makedonski karikaturisti, kot so Darko Marković, Ljupčo Filipovski, Vlado Jocić, Dimitar Čudo in drugi. Zanje je značilno prizadevanje po posodabljanju in poenostavljanju izraza, da bi bili razumljivejši in čimbliže ljudem, ki imajo radi dobro knjigo.

Prevedel S. Jug

Резиме

Во Македонија сè почесто се појавуваат книги со тематика од НОБ и Револуцијата за деца и за возрасни, но во повеќето од нив изостанува илустрацијата, или се сведува само на илустрација работена на корицата на книгата, што исто така, се разбира, не е за потценување.

Можеме да кажеме дека во нашата Република има еден голем број извонредни илустратори, но нивната можност да илустрираат книги за деца и за младина, особено со тематика од НОБ и Револуцијата, е ограничена на минимум. Многу ретко се појавува книга во која илустрацијата зазема заслужено место, односно рамноправно место со текстот. Таквата илустрација најмногу се сретнува во периодиката за деца, и тоа во списанијата *Другарче*, *Развигор* и *Наш свет*, а нејзини главни автори се нашите познати илустратори Младен Туник, Александар Каевски и Александар Цветковски. Нивните илустрации се извонредно јасни, што им овозможуваат на младите читатели веднаш да проникнат во суштината на текстот.

Мошне забележителни илустрации во книги за деца и младина со тематика од НОБ и Револуцијата кај нас имаат работено и уметниците Димитар Кондовски, Томо Шијаковиќ, Ордан Маневски, Коле Манев, Васко Ташковски, Done Миљановски, Радмил Поповски и други. За сите нив е карактеристичен стремежот за осовременување и поедноставување на изразот, за да и бидат што поблиски на публиката која ја сака добрата книга.

Zusammenfassung

In Mazedonien erscheint eine immer größere Zahl von Büchern für Kinder und Erwachsene mit der Thematik des Volksbefreiungskampfes und der Revolution, sie sind aber meistens ohne Illustrationen oder es befindet sich die Illustration nur auf dem Einbanddeckel, was auch nicht zu unterschätzen ist. Man kann sagen, dass es in Mazedonien viele ausgezeichnete Illustratoren gibt, die aber äusserst wenige Gelegenheiten haben, Kinder- und Jugendbücher zu illustrieren, besonders solche Bücher, die den Volksbefreiungskampf oder die Revolution darstellen.

Nur selten erscheint ein Buch, worin die Illustration eine entsprechende bzw. eine mit dem Text gleichberechtigte Stelle einnimmt. Eine solche Illustration trifft man verhältnismässig oft in der den Kindern bestimmten periodisch erscheinenden Literatur, so z. B. in den Zeitschriften **Drugarče**, **Razvigor** und **Naš svet**. Hier sind die Hauptillustratoren Mladen Tunić, Aleksandar Kaevski und Aleksandar Cvetkovski. Ihre Illustrationen sind ausserordentlich klar, so dass sie den jungen Lesern ein sofortiges Verständnis des Textwesens ermöglichen.

Nennenswerte Illustrationen in Kinder- und Jugendbüchern mit der Volksbefreiungs- und Revolutionsthematik haben auch die Künstler Dimitar Kondovski, Tomo Šijaković, Ordan Manevski, Kole Manev, Vasko Taškovski, Done Miljanovski, Radmilo Popovski und andere geschaffen.

Für sie ist das Streben nach dem der Gegenwart angepassten und vereinfachten Ausdruck charakteristisch, um verständlicher zu sein und sich den Lesern, die ein gutes Buch lieben, möglichst anzunähern.

Vilko Gliha-Selan

Zagreb

MANIFESTACIJA PATRIOTIZMA V ILUSTRACIJAH ZA OTROKE NA HRVAŠKEM*

V zgodovini hrvaške likovne umetnosti zavzema narodnoosvobodilni boj posebno in zelo pomembno mesto. Nobena zgodovinska tematika rodoljubja doslej se po svoji idejnosti in psihologiji ustvarjanja ne more primerjati z likovno umetnostjo revolucije. V zgodovini naše likovne umetnosti je sicer ovekovečena epopeja naših narodov — njihovi junaški boji zoper tuje osvajalce, ki so vpadali na naše ozemlje z raznih strani. Toda umetnost, ki obravnava tematiko NOB, je umetniško pričevanje o obdobju naših narodov, ki smo ga sami doživeli, je umetniška izpoved o nadčloveškem boju narodov za svobodo in obstoj, saj prikazuje grozote, pretresljive usode in trpljenje ljudi po vsej naši domovini. Velika zamisel revolucije odkriva likovni umetnosti nove razsežnosti človečnosti in iskrenega rodoljubja. Naša književnost, namenjena otrokom, je tudi v prejšnjih obdobjih poudarjala rodoljubje, toda nikoli ga ni natančno pojasnila: omejevala se je le na deklarativno didaktiziranje in sentimentalno ponavljanje lepih besed o ljubezni do domovine. Vsa področja umetniške ustvarjalnosti, zlasti še panoge likovne umetnosti, kot so slikarstvo, grafika, ilustracija in filmska umetnost, pa so temeljito pojasnila, kaj je rodoljubna miselnost in vizija patriotizma narodnoosvobodilnega boja. Zato ne moremo ločeno razpravljati o patriotizmu v ilustracijah otroške književnosti, temveč moramo pri tem upoštevati tudi to tematiko v slikarstvu, ki jo je obravnavalo na svojevrsten, ilustrativen način. Po vojni je naše slikarstvo, zaradi svežih vtisov in doživetij, našlo navdih v miselnosti NOB in vsesplošne ljudske revolucije, pa v obnovi in v graditvi požgane in porušene domovine. Veliko likovnih umetnikov se je udeležilo narodnoosvobodilnega boja in tako je nastalo nič koliko likovnih zapisov, skic, risb in zrelih umetniških stvaritev, in sicer kar v odredih, v brigadah, v kolonah in na položajih: vse to je dragocena podlaga in likovno gradivo za nadaljnje obravnavanje motivov in študijsko preučevanje večjih zamisli v likovnih kompozicijah. V povojnem obdobju že imamo lepo število vrhunskih stvaritev, tako v slikarstvu, grafiki, ilustraciji, v kiparstvu — spomeniki žrtvam fašizma, v filmski umetnosti in v drugih likovnih panogah. Te stvaritve že danes predstavljajo dokumentacijo in zgodovinsko vrednost, v kateri se manifestira patriotizem v likovni ustvarjalnosti na Hrvaškem. Približno šestdeset hrvaških likovnikov je sodelovalo v NOB od leta 1941 do 1945, to je do konca vojne, na osvobojenem ozemlju so priredili 18 razstav risb, grafik in slik, ki so prikazovale junaštvo naših narodov in motive iz bojev za svobodo. Po vojni so vsako leto prirejali posebne razstave s tematiko NOB v likovni umetnosti Hrvaške: o tem je tudi

objavljena bogata bibliografija v katalogu zadnje takšne razstave, ki so jo priredili v Zagrebu leta 1974 v Umetniškem paviljonu.

V NOB je imel tisk zelo pomembno vlogo, zato lahko rečemo, da se je od vseh začetkov vzporedno z njim razvijala tudi vizualizacija besedil, namreč z ilustracijami v propagandi, vse od plakata do letaka pa v časopisih za borce, v časnikih in stenčasih, v žepnih izdajah in v revijah za otroke. Izrazito ilustratorsko vrednost imajo izvirne risbe Petra Šimage-Šumskog v ZAVNOH-ovi *Početnici* ter ilustracije Slavka Marića v časopisu *Pionir*; kot ilustratorji pa so se uveljavili še Reiser, Radauš, Detoni, Ostoja v časopisih *Rodoljub* in *Dalmatinke u borbi*. Prav v teh risbah-ilustracijah partizanskega tiska, ki so nastajale kar med bojevanjem, najdemo zametek novega realizma v likovni ustvarjalnosti na področju ilustracije za otroke.

Risba in slika kot ilustracija tiskane besede je spočetka imela širši pomen likovno izražene informacije, medtem ko je ilustracija ob umetniški besedi, literarni zamisli in ob pomenu ljudske revolucije kaj kmalu vse bolj postajala likovni izraz čiste grafične umetnosti. Dragocen prispevek te ilustrativne grafične umetnosti niso samo stvaritve poklicnih likovnih ustvarjalcev, temveč tudi dela mnogih amaterjev in ljudskih umetnikov. Nagonska ustvarjalna strast in osveščeno rodoljubje sta pripomogla k temu, da so v najtežjih pogojih narodno-osvobodilnega boja risali prizore strašnih spopadov in pustošenja, kakršnih doslej ni bilo videti. Zato te risbe prevevajo zanos in intimna čustva in pristneje prikazujejo dogajanja kot fotografija, saj so odraz subtilne ljudske plemenitosti in etike in boju za pravično zmago. Ta notranja sila in želja likovno izraziti in izpovedati vojna doživetja, nakopičena v umetnikovi zavesti, sta vse od vojne pa doslej pripomogli k živahnemu razmahu zlasti grafične umetnosti. Začeli so prirejati samostojne in skupinske razstave izvirne grafike, risb in reproduktivnih tehnik in tako je sčasoma bilo razvidno študijske obravnave vredno bogastvo ilustracij z motivi borb, partizanskih kolon, kolon ranjencev, tufesarjev, porušenih in požganih mest in vasi ter razdejanja vojne vihre. Večina tega gradiva je shranjena v arhivih grafičnih zbirk, v muzejih revolucije, v pokrajinskih muzejih in v drugih ustanovah, ki se ukvarjajo s preučevanjem likovnih dosežkov in ustvarjalnosti v NOB. Grafično in ilustrativno dragocena dokumentacija je mapa litografij iz leta 1941, stvaritev Marijana Detonija, kakor tudi izvirne risbe s terena in avtentične ilustracije — najpretnesljivejše pričevanje iz vojnih dni — v litografijah Goranove *Jame*, ki sta jih v Topuskem leta 1944 ustvarila Edo Murtić in Zlatko Prica. Pomembne so tudi ilustracije in risbe Zlatka Price v mapi *Ljudi iz logora Danica*, pa Petra Šimage pravcata galerija likov — kurirjev in borcev, nadalje motivi Oskarja Hermana iz zatočišča Santa Maria di Bagni iz leta 1944, pa motivi s Papuka in Petrove gore Franja Mraza in Ljudevita Šestića. Številni likovni umetniki so ustvarili likovno dokumentacijo s področja okupirane Dalmacije, in sicer: Joko Knežević, Branko Kovačević, Andrija Maurović, Vilim Čerić, Slavko Marić, Mirko Ostoja, Vjekoslav in Dalibor Parać, Vilim Svečnjak, Djuro Tiljak in še dosti, dosti drugih. Naj mi ne zamerijo vsi tisti, katerih imen nisem navedel. Težko je naštetih vse znane in manj znane zaslužne likovnike, zakaj veliko jih je, ki so našli navdih v novem realizmu in obogatili povojno ustvarjalnost, bodisi da so v figuraliki ali ilustracijah obravnavali tematiko NOB — ter tako položili temelje idejnosti patriotizma v novejši ilustrativno-likovni umetnosti Hrvaške.

Spomini na slavne dni revolucije in likovne stvaritve iz tistih časov tudi dandanes pretresajo gledalce in dajejo navdih umetnikom zlasti mlade genera-

cije, kako spodbujati in razvijati rodoljubno miselnost v knjižnih ilustracijah literarnih del za otroke.

Med vojno so na osvobojenem ozemlju poskrbeli za vzgojo in izobrazbo otrok in mladine. Po vojni so z odlokom Centralnega komiteja KP leta 1950 v Beogradu ustanovili Savjet za brigu o djeci i omladini Jugoslavije, na osnovi tega odloka so na Hrvaškem še istega leta ustanovili Savez društava Naša djeca in Savjet saveza Pionira NR Hrvatske s sedežem v Zagrebu. Te organizacije so bile pobudniki prvih časopisov in mladinskih izdaj. Po vojni so ustanovili veliko založb in specializiranih založniških hiš, ki izdajajo literaturo za otroke. Skrbno in prizadevno so se lotili načrtnega izdajanja knjig za otroke in mladino, posebno pa velja poudariti tudi slikanico za najmlajše, ki je bila pred vojno pravcata redkost. Želeli so, da bi slikanica kot prva knjiga — s podobami in kratkim besedilom — obravnavala novo tematiko, bližjo stvarnosti. Ves povojni tisk se je razvijal z neverjetno naglico, usmerjala pa ga je tiskarska, grafična umetnost, tako je tudi knjiga za otroke in mladino dobivala novo likovno-estetsko podobo. Založniška politika na Hrvaškem je posvetila posebno pozornost knjigam za najmlajše, predvsem so začeli izdajati dela domačih pisateljev in ilustratorjev v slikanicah in drugih knjigah za predšolske otroke in učence osnovnih šol. Menim, da danes lahko s ponosom govorimo o povojnih, visokih dosežkih in likovno-estetski kulturi otroške knjige. Čim več knjig so izdajali, tembolj se je izpopolnjevala grafična umetnost, kar se je kazalo v skrbnejši likovni opremi in prizadevnejšem ilustriranju. Tako je knjiga za otroke dobila svojo podobo, kakršna sodi taki zvrsti knjige. Knjiga kot plastično-arhitektonski izdelek je v svetu in pri nas dosegla tak razvoj, da lahko upravičeno trdimo: živimo v času in v svetu največje civilizacije tiska.

S pojavom novih avdovizualnih sredstev so menili, da bodo le-ta potisnili knjigo v ozadje. Toda vsa ta sredstva naše elektronske dobe so s svojimi senzacionalnimi fenomeni gibanja in s svetlobnimi učinki pritegnila pozornost ljudi z željo, da bi bili boljše o tem informirani, knjiga pa je ohranila svojo neokrnjeno vrednost. Knjiga je od svojega nastanka pa do danes ostala najčudovitejši medij, ki je dandanes najbolj množičen, najučinkovitejši in najpomembnejši družbeni vzgojno-izobraževalni dejavnik, zlasti v krepitvi ljubezni do svojega naroda in domovine. Prav zato je družbena odgovornost glede založniške dejavnosti zelo velika, predvsem pri izdajanju slikanic in otroške književnosti. Knjiga pa ima glede na nova sredstva javnega obveščanja to prednost, da lahko postane naša last, beremo jo v materinščini ali v prevodu iz tujih jezikov in tako nam literarna besedila in tisk nasploh pomagajo spoznavati življenje in ljudi ter približati svet kot veliko življenjsko skupnost. Knjiga — kulturni medij — je obdržala svojo prvotno funkcijo posredovati in prenašati izkušnje ljudi, njihovo znanje, čustva in misli. V knjigah je zapisana zgodovina naših narodov, ki so se stoletja borili za svobodo, iz knjig bodo bodoči rodovi spoznali zgodovino NOB naših narodov in doumeli veličino patriotizma Takšna pomembna povojna kooperativna izdaja je *Priče iz narodnooslobodilačke borbe* (Zgodbe iz narodnoosvobodilne borbe) — pravcata antologija vojnih zgodb 21 avtorjev — udeležencev NOB. Prav v tem delu je približno 170 novo nastalih barvnih ilustracij desetih avtorjev, tako rekoč galerija motivov, ki jih je navdihnila rodoljubna miselnost. Ker je knjiga že razprodana, menim, da bi jo morali ponatisniti, in sicer v povečanem obsegu. Iz takšnih in podobnih knjig otroci spoznavajo veličino NOB, bogastvo čustev in domišljije ter vrednote nove stvarnosti.

Prevedla Hafner Osmunda

Razvoj knjižne ilustracije na Hrvaškem je v vseh zgodovinskih obdobjih potekal vzporedno in neločljivo povezano s slikarstvom in grafično umetnostjo katerekoli smeri in slogovnih značilnosti. Toda, ker je vse bolj napredovala kultura knjige, zlasti otroške, lahko trdim: ilustracija se je s svojim bogastvom izražanja tako osamosvojila, da bi se že dalo govoriti o posebni kategoriji ilustrativne grafične umetnosti in slikarstva za otroke.

Zadnje čase vse pogosteje zastavljajo vprašanja o položaju otroške knjige, njenih piscev in ilustratorjev. Vse pogosteje je slišati pripombe na rovaš pedagogike in to počno prav pisci — pedagogi. Menim, da je sodobna pedagogika povsem drugačna kot tista, o kateri so te dni razpravljali v Zagrebu v literarnih pogovorih. Po mojem je neutemeljeno obtoževati pedagoge zaradi poplave slabih besedil v književnosti, namenjeni otrokom. Vsi nesporazumi glede vrednotenja otroških knjig in mladinske književnosti izhajajo iz tega, ker sploh delijo književnost na tisto za odrasle in ono za otroke, meneč, da je treba zanje pisati didaktizirano in pedagogizirano literaturo. Takšna sinteza književnosti in pedagogike pravzaprav ni ne eno ne drugo, temveč najpogosteje le literarno-pedagoški kič. Zasedujem razvoj umetniške ilustracije za otroke in mladino vse od vojne pa doslej, zato trdim, da je njena rast organsko povezana s preobrazbo in napredkom naše družbene stvarnosti: na poti svojega likovnega in dialektičnega razvoja je stalno ohranjevala visoko raven, zahvaljujoč dejstvu, da se s to dejavnostjo, ki terja veliko truda in je slabo plačana, tako rekoč ne ukvarjajo niti navčni niti diletanti, kar pa ne bi mogli reči o piscih besedil nekaterih mladinskih del.

Ko že teče beseda o ilustriranju knjig za otroke, tedaj je potrebno na to področje ustvarjalnosti gledati z vidikov, ki določajo zvrst otroške knjige — torej upoštevati namen literarnega dela, razvojno stopnjo bralcev in vsebino, kar predstavlja zelo kompleksno problematiko pri oblikovanju likovnih zamisli. Nastajanje dobre ilustracije vsekakor poteka po zakonitostih psihologije ustvarjanja. Prav gotovo so izvirna literarna dela, zlasti pesniška, zapletena in psihološko zahtevna celovitost, ki jo ilustrator v procesu nastajanja likovne zamisli s svojim bogastvom sodoživljanja vnaša v bistvo likovne stvaritve. Ni odveč poudariti, da je ilustriranje zelo zahtevna likovna panoga, toda ilustrirati za otroke je še posebno zapletena dejavnost. Spoznanje, kako velik je vpliv ilustracije na življenje in osveščenost otrok, načjenja celo vrsto zapletenih problemov ne le v okviru umetnosti, temveč tudi psihološke, sociološke in pedagoške, ki se pojavljajo s preučevanjem in ugotavljanjem novih likovnih elementov, struktur in vsebin v sodobnih likovnih smereh, v sodobni estetiki in etiki. Vidni svet s svojo spremenljivostjo je vedno vznemirjal ne le otroke, temveč tudi odrasle, zakaj prav to spreminjanje odstira asociacijam in domišljiji nova obzorja v doživljanju nove likovne realnosti. Vsaka beseda in njen pomen, ki sta pisмено izražena, predstavljata posebno problematiko na področju ilustracije in terjata ustrezno obravnavo nove morfološke likovne strukture.

Te likovne, psihološke in intelektualne probleme o zapletenosti ustvarjanja umetniške ilustracije navajam zato, da lažje doumemo bistvo in vrednost izvirnosti umetniške ilustracije, ki pa se po tehničnih in subjektivnih postopkih lahko bistveno razlikujejo. Čeprav sem se izognil razpravljanju o pedagoškem pomenu ilustracij, naj poudarim nekatere njene dragocene koristi: otroka obogate z novimi spoznanji, ki mu razvnamajo domišljijo, da je še bolj dovzeten za nova doživetja in ga spodbujajo k sodelovanju na področju likovne ustvarjalnosti otrok.

Povojna ilustracija za otroke se je na Hrvaškem razvijala naglo in v skladu z novimi likovnimi prizadevanji in novo vzgojno-izobraževalno naravnostjo, zato pa je tudi ta sinteza postala važna komponenta v ilustratorski likovni ustvarjalnosti. Sodobna ilustracija za otroke se bistveno razlikuje od prejšnjih koncepcij: zanje je bil že uspeh z likovno govorico pripovedovati literarno besedilo. Dandanes likovni umetnik vnaša v ilustracijo svoj svet doživljanja in z novimi vizijami daje umetniški besedi nove razsežnosti. Sodobna ilustracija s subjektivnimi izraznimi sredstvi tako osvetljuje literarno zamisel, da jo marsikdaj tudi vsebinsko dopolnjuje. Ilustracije v slikanicah so pravcata galerija podob, ki jih otrok lahko po mili volji pazljivo ogleduje in doživlja.

Dandanes, trideset in več let po vojni, nam je na voljo širok pregled tematike NOB v ilustracijah za otroke in mladino: zato lahko ovrednotimo, kaj smo dosegli na tem področju, v pomembni panogi likovne umetnosti, ob bogati tradiciji dediščine vojnih dni, o tem pa sem govoril že na začetku. Lahko trdim, da so rezultati zelo veliki, saj je v njih dosežena sinteza — namreč enotnost literarno-likovnega doživljanja. Taka stvaritev je nedeljiva celovitost čustev, domišljije in subjektivnega doživljanja realnosti. Narodnoosvobodilni boj je v življenje, prikazano v ilustracijah, postavil v ospredje miselnost novega realizma in patriotizem. Med vojno so rodoljubje poudarjali s prikazovanjem konkretnih vsebin, v povojni literaturi, namenjeni otrokom, pa je ta vizija poglobljena in dobiva nove razsežnosti: krepi patriotizem, ljubezen do umetniških dosežkov preteklosti, do domačega kraja, do ljudi, do graditve in do vsega, kar izhaja iz naprednih teženj naše samoupravne družbe. Ko so po vojni začeli načrtno izdajati literaturo za otroke, je večino teh del navdihnila rodoljubna tematika. Med prvimi pisatelji se je pojavila Anđelka Martić s številnimi deli, ki so jih ilustrirali: Slavko Šohaj, Vladimir Delač, Vilko Gliha-Selan, Duško Šoljev, Josip Bifel, Raul Goldoni, Zdenka Pozaić, Dalibor Parać, Danica Rusjan, Slavko Marić in drugi. Dela Danka Oblaka so ilustrirali Albert Kinert, Djuro Seder in Josip Bifel. Med Hrvati, ki so pisali pesmi za otroke, je svojevrsten poet Grigor Vitez, ki se je zelo uveljavil: obogatil je ne le hrvaško, temveč vso jugoslovansko književnost z motivi, ki jih preveva pristen zanos rodoljubja. Izdal je veliko pesniških zbirk z ilustracijami — ilustratorjev različnih generacij. Kot ilustratorji zgodb in pesmi s tematiko NOB so se uveljavili: Stevo Binički, Lidija Bogdanović, Ferdinand Kulmer, Branka Hegedušić, Krsto Hegedušić, Miljenko Stančić, Nikola Reiser, Zdenko Svirčić, Mladen Veža, Ljubo Ivančić, Ivica Antolčić, Ordan Petlevski, Frane Baće, Boharić Belizar, Marijan De-toni, Boris Dogan, Cvijeta Job, Ivan Lovrenčić, Reisinger Oto, Šimunović Frano, Zupa Antun in mnogo drugih. Lahko rečem, da na Hrvaškem ni slikarja, ki bi ne bil ilustriral tega ali onega literarnega dela, pa naj bi to bila slikanica, mladinska knjiga ali časopis, namenjen otrokom. Menil sem, da bodo na tem festivalu razstavljeni originali ilustracij s to tematiko, toda iz objektivnih razlogov so namerno opustili, zato teh likovnih stvaritev ne morem nazorno prikazati in ovrednotiti.

Ob koncu naj omenim, da zadnja leta izhaja vse manj knjig za otroke s tematiko NOB, zato predlagam, da bi znova z medrepubliškimi sodelovanjem omogočili izdajanje takšnih književnih del z barvnimi ilustracijami: pa ne samo slikanice, izdajali bi tudi antologije z rodoljubno tematiko, knjige pa bi bile cenejše in tako kupcem bolj dostopne.

Narodnooslobodilački rat dao je likovnoj tematici umjetnosti Hrvatske nove vi-
zije humanosti i istinskog patriotizma. Veliki broj likovnih umjetnika sudjelovalo je
u domovinskom ratu, pa bezbroj skica, slika, grafika i zrelih umjetničkih realizacija
nastalih u toku samoga rata predstavljaju historijsku dokumentaciju i građu za stu-
dijsko razgrađivanje, za veće likovne zamisli i kompozicije. Ostvaren je već veliki broj
vrlo značajnih djela u grafici, slikarstvu i kiparstvu.

Štampa je u ratu imala vrlo značajnu ulogu, pa se paralelno s njom razvijala
ilustrativna grafička umjetnost od plakata do letaka, u boračkim novinama, zidnim
novinama, depnim listovima i dječjim listovima. Izrazitu ilustrativnu vrijednost imaju
crteži Petra Šimaga u ZAVNOH-ovoj »POČETNICI« i ilustracije Slavka Marića,
Reisera, Radauša, Detonija, Ostoje, te ilustracije Ede Murtića i Zlatka Price u »JAMI«
Gorana Kovačića. Mogli bi nabrojiti još mnogo i mnogo vrlo značajnih umjetničkih
ostvarenja hrvatskih umjetnika.

Upravo u toj partizanskoj štampi nalazimo porijeklo novog realizma u ilustrativ-
noj grafičkoj umjetnosti, a naročito u oblasti ilustracije za djecu. Poslije rata pri-
stupilo se organiziranom izdavanju dječjih časopisa, slikovnica i literature za djecu
i omladinu. Velika se pažnja posvećuje originalnosti, umjetničkoj kvaliteti i odgojnoj
vrijednosti dječje ilustracije. U poslijeratnom izdavanju rodoljubne literature za djecu
i omladinu, umjetnici sve bogatije razvijaju nove umjetničke koncepcije u ilustraciji
za mlade generacije. Većina mlađih likovnih umjetnika posvetila se stvaralaštvu u
ilustraciji, pa možemo reći da se ilustracija za djecu u Hrvatskoj uzdigla na vrhunske
evropske razine što potvrđuju javne stručne kritike i priznanja umjetnicima i iz-
davačima.

Summary

The National Liberation War gave to the plastic arts new visions of humanity
and real patriotism. A great number of plastic artists participated in the patriotic
war. So innumerable sketches, pictures, graphics and mature artistic creations made
during the War represent a historic documentation and also material for creation of
greater plastic ideas and compositions. A great number of very important works in
graphics, painting and sculpture have been created.

The press had a very important role, so illustration graphic arts developed
simultaneously: posters, leaflets, combatant newspapers, wall newspapers, pocket
papers and children newspapers. A great illustrative value have drawings of Peter
Šimaga in *The Beginners* published by ZAVNOH* and illustrations of Slavko Marić,
Reiser, Radauš, Detoni, Ostoja. Important are also illustrations of Edo Murtić and
Zlatko Prica in the poem *Jama* (The Pit) written by Goran Kovačić. We could go on
enumerating a lot of very important artistic creations of Croat artists.

Actually, in the partisan press we find the origins of a new realism in the
illustrated graphic arts and specially in the field of illustrations for children. After
the War organised publishing of newspapers, picture books and literature for the
children and the youth was undertaken. Great care has been dedicated to the origi-
nality, artistic quality and education of children's illustrations. In the post-war
publishing of patriotic literature for children and the youth, the artists have been
developing richer and newer art concepts of illustration for younger generations.
Most of the young plastic artists create in the field of illustration. In Croatia the
illustration for children has reached the top European lever confirmed by expert
critics and prizes given to the artists and publishers.

* ZAVNOH: Croat Parliament during the Liberation War

Simeon Ničev

Sarajevo

ILUSTRACIJA ZA MLADINO S TEMATIKO NOB*

OSNOVNE ZNAČILNOSTI ILUSTRACIJE

Ilustracija kot uporabna disciplina likovnih umetnosti s svojimi vrednotami vizualno dopolnjuje, podpira, poudarja besedilo. Biti mora jasna, natančno izražena (brez odvečnih podrobnosti), poudariti mora samo tisto, kar je bistveno, ter s tem spodbujati k dejavnemu stiku z vsebino. Povrh tega mora biti vsebinsko bogata in likovno na višini. Abstraktnost in poudarjena karikirajoča vsiljivost zmanjšujeta vrednost. Pretirana uporaba ilustrativnega materiala povzroča prenasičenost in konkurira z besedilom ter tako negativno vpliva in odvrča pozornost od poglobitve vsebine.

Obseg ilustrativnega materiala mora biti v skladu s starostno stopnjo, ki ji je namenjen. Mlajšim bralcem bi bolj ustrezalo večje število ilustracij, pri starejših pa se zmanjšuje sorazmerno s starostjo.

Vsebina in oblika ilustrativnega materiala sta odvisni od razvojne stopnje mlade osebnosti, od tematike oziroma od vsebine besedila.

Pri ilustrativnem materialu imamo v mislih reprodukcijo, fotografijo, risbo, sheme, diagrame in podobno gradivo.

Ilustracija učinkuje s svojo funkcijo na tri načine: zbuja zanimanje, bogati in pojasnjuje besedilo, krepi samodejavnost.

Ilustracija za mladinsko starostno stopnjo mora vsebovati tele poglobitve likovne značilnosti: risba mora biti definirana, bogato improvizirana, zastran dokumentarnosti mora imeti čimveč zgodovinskih podrobnosti; kolorit mora biti podrejen ozračju in prepričljivosti vtisa; plastika mora biti izrecno nakazana; prostor sorazmerno s starostno stopnjo vedno bolj poudarjen; obseg in velikost ilustracije sta odvisna od značaja besedila, pomembno pa je tudi bogastvo likovno-grafičnih rešitev; kar zadeva zvrst, bi bilo želeli, da prevladuje realistična ilustracija, ob njej pa še reprodukcija umetniških del in dokumentarna fotografija.

ILUSTRACIJA ZA MLADINO S TEMATIKO NOV IN REVOLUCIJE

Izjemno hude razmere, v katerih je potekal boj — lakota, mraz, tifus, begunstvo, teror, ustrelitve, smrt tovarišev, ranjenci, improvizirane bolnišnice, naporni pohodi do kraja izčrpanih borcev, požgani in zapuščeni domovi — so

bile navdih za stvaritve, ki govorijo neposredno, pretresljivo in odkrito ter oblikujejo pravo podobo časa in moči.

Naši likovni umetniki so med NOB s skromnimi pripomočki (svinčnik, ogli iz ognja, ob katerem so se grel) ustvarili dela trajne umetniške in dokumentarne vrednosti, ki jih ni doslej še nihče prekosil. Vsaka risba, odtis, podoba izžareva svobodnjaško sporočilo, polno idejne moči. To ni bilo samo golo upodabljanje trenutka in časa, boja ali oddiha. Moč sporočila v teh stvaritvah je tolikšna, da je ni moč izraziti z besedami, obenem pa teh del ni moč ne posnemati ne ponoviti z enako iskrenostjo in močjo.

Ekspresivnost je značilnost večine tako nastalih stvaritev, oziroma je neizogibna in močna likovna prvina, ki je nastala pogosto nezavedno, na kraju samem, rojena iz srca in peresa.

Za današnjega ilustratorja je ilustriranje NOB in revolucije v določenem pomenu besede zapletena naloga, tako z avtorjevo razmer, v katerih se je revolucija razvijala, kot zaradi pomanjkanja izvirnega gradiva (fotografij, filmov, dokumentov). Na drugi strani pa je moč z današnjimi izraznimi sredstvi, ki presegajo okvire ilustracije, na podlagi dokumenta (npr. vojnega poročila) ustvariti velika umetniška dela (film, televizijska drama). Današnji ilustratorji se pogosto ravnavajo po modi kot vodilo ustvarjanja in pogosto jemljejo ilustracijo knjige o NOB kot suhoparno nizanje dejstev, dokumentov, fotografij, dopolnjeno s kakšno vinjeto. Prenekateri skromen izviren dokument lahko še kako postane vodilna ideja za resnično umetniško doživetje trenutka in časa, iz katerega lahko izvirajo ilustracije izvirne impresije in likovne moči, polne domiselnosti in ekspresivnosti.

Naši umetniki, ki se ukvarjajo z ilustracijo, se često oklepajo stila in posledica tega so tematske plehke in nefunkcionalne ilustracije, namesto da bi domišljivo usmerili v ustvarjanje vsebinsko bolj bogate in učinkovite, umetniško bolj upravičene ilustracije. Mnogo sodobnih ilustratorjev tudi ne čuti obsega svoje odgovornosti. Današnjemu mladincu, ki je zrasel v socialistični, samoupravni družbi, je treba dati in razložiti idejo pridobitev revolucije z nadaljevanjem močne in nedvoumne eksplikacije teme. Odgovornost je tudi v tem, da ni dovolj, če nadaljuje spomine, asociacije in smisel, temveč da je treba čedalje bolj in z umetniško vizijo graditi nad bistvom in sporočilom revolucije ter iskati neobdelano in včasih pozabljeno tematiko ter s tem dodajati nove drobce k mozaiku nečesa, kar živi, kar ni minuli čas, temveč resnična vodilna črta, žila utripalnica nečesa, kar se lahko samo razvija in rase, plemeniti v svojih neštetih oblikah. Umetnik ilustrator je danes tisti, ki je to zmožen občutiti in razviti ter dati eni izmed mnogoterih snovi novo razsežnost in razumevanje. Zdaj ne gre več samo za njegovo umetniško funkcijo; postaja nosilec ustvarjanja nečesa, kar ne ostaja v spominu kot prazno dejstvo; zdaj je vzgojitelj, razlagalec najvišjih čustev vrhnje stavbe, povezovalac estetskega, vzgojnega, didaktičnega in stvarnega.

Dandanes, ko ni več pogorišč, ko so izginili žalostni, hudi sledovi vojne, ko rastejo nova mesta, tovarne, šole in fakultete, ko so vsi enotni v želji in obrambi, je navzoč izjemen navdih kontrasta. Zgodi se, da mladost v svojem vzponu in zanosu za hip pozabi na spomine in resnost pridobitev. Zato pa umetniki, ki imajo bolj zapleteno družbeno funkcijo, ne smejo niti za hip pozabiti na sporočilo revolucije. Reproduciranje sedanje osebnosti in modne rešitve ne morejo biti način njihovega izražanja, potem ko so sprejeli zavestno odgovornost, da

bodo s svojim izrazom interpretirali edinstveno sporočilo, ki je vtilo ljudem moči, da živijo danes bolje kot včeraj.

Ilustracija dandanes ne sme biti sekundarna likovna disciplina, ne glede na to, za kakšno likovno ilustracijo gre, zlasti če gre za ilustriranje NOB. Za vsakim dokumentom iz revolucije so skrite usode, čustva, tragedije, radosti, upi. Za vsakim dokumentom je nešteto humanih čustev ljudi, ki so darovali svoje življenje, da živimo, kakor hočemo. Več bi moralo biti tistih, ki s srcem in likovnim umetniškim navdihom poskušajo bralcu ali gledalcu dati vsaj drobec tistega, kar je moč slutiti. V literaturi in drugih umetnostih so taki poskusi pogostnejši, rezultati očitnejši. Zategadelj bi tudi odnos likovnih ustvarjalcev ilustratorjev do snovi, ki jim je idejno zelo blizu, časovno pa že odmaknjena, moral biti takšen.

Izhod iz opisane zagate moremo slutiti v čedalje večjem razvoju ozkih specialnosti in v medsebojnem vplivu sorodnih disciplin, da bi bil rezultat kar se dá ugoden. Dandanes, ko je metoda znanstvenega pristopa razvita do popolnosti, umetnik ilustrator ne more ustvarjati sam, ne da bi se posvetoval in sodeloval z zgodovinarji, psihologi, pedagogi. Samo teamsko delo, pri katerem bi bile zastopane vse poglavitne dejavnosti, bi lahko, kadar gre za tako resno temo, obrodilo sadove, ki bi bili po kakovosti nekaj novega, umetniško in vsebinsko bolj dognani. V tem primeru mora biti umetnik natančen filter raznovrstnih informacij, ki jim mora s svojo domiselnostjo vdihniti pravo izrazno vrednost. To je pa že posebno poglavje, ki bi ga bilo treba obravnavati posebej, seveda v teamu ozko specializiranih ljudi. Menim, da lahko takšna rešitev obrodi izredne sadove v vsaki témi kot predmetu likovne ilustracije.

Ob koncu moram povedati, da namenoma nisem omenil velikih likovnih umetnikov ilustratorjev, ki so ustvarili zares pomembne umetniške dosežke. Poglavitno je poudariti dejstva — da nekaj nečemu služi in da moramo zato poiskati pot do pravih dosežkov.

Najmlajšemu rodu in prihodnjim rodovom moramo zapustiti prepričljive in predvsem globoko iskrene, nadarjene, vsebinsko bogate stvaritve — stvaritve, iz katerih bodo vsrkavali idejo, moč, ljubezen in razumevanje nečesa, kar je bilo zelo težko izbojevati.

Prev. F. Vogeltnik

Sažetak

Nastale, najčešće, u toku samog događaja ili neposredno poslije njega, likovna djela naših umjetnika — učesnika NOB, pored svog izuzetno značajnog dokumentarnog kazivanja o herojskoj borbi jugoslovenskih naroda, i danas djeluju snagom zgusnute emocije lišene, u izrazu, svega suvišnog — onog što je perla (lažni zveket, nakindurenost). Otuda, iz te neponovljivosti, i istaknuta težina u radu i, posebno, odgovornost savremenog likovnog ilustratora književnih djela koja, udaljeno od događaja, tumače junačko vrijeme naših očeva i djedova, vrijeme produženo u nama samima.

U vezi s tim, osnovna zamjerka današnjem likovnom ilustratoru, najčešće mladom čovjeku, jeste u činjenici da on, u izrazu, robuje trenutnim, modnim zahtjevima vremena — ispuštajući, tako, mogućnost da svojim djelom iskaže ono bitno: srž i poruku teme, što je osnovni cilj svakog pravog umjetničkog djela koje oplemenjuje. A likovna ilustracija, posebno tema iz NOB, ima višeslojno značenje: estetsko, obra-

zovno, poučno, i dokumentarno (što, sve, ukazuje na značaj i značenje rada ilustratora tema iz NOB). U vezi s tim, sve češće se nameće potreba timskog rada, čvrste saradnje likovnog ilustratora sa istoričarima, psiholozima, pedagogima.

Summary

The plastic works of our artists from the National Liberation War, created mostly during or immediately after the event, are still today full of intense emotion, representing a very important documentation of the heroic struggle of the Yugoslav nations. Free, in their expression, of all the superficial they are like a pearl — without a false sound and make-up. This uniqueness demands profound work and specially the responsibility of the nowadays plastic illustrator who interprets, remote from the events, the heroic times of our fathers and grandfathers, continued in ourselves.

Today, the fundamental reproach to our plastic illustrator, mostly these are young people, lies in the fact that in the expression he is submitted to momentary fashion demands of the time — leaving beside the possibility to express what is essential: the core and the message of the theme which are really the basic aim of every true work of art — to ennoble us. But the plastic illustration, specially with the theme from the National Liberation War, has an esthetic, educational and documentary importance (all that shows the importance and meaning of the work of the illustrators dealing with the theme of National Liberation War). More and more a need is felt for team work where plastic illustrators, historians and pedagogues would cooperate.

Mila Rajković

Beograd

ILUSTRACIJE ZA OTROKE*

Ob odločitvi, da z besedo pospremimo ilustracije za otroke, kmalu spoznamo, da gre za zapletene zadeve. Komaj se predmeta lotimo, že vznikajo vprašanja: kakšna naj bo slika za otroke in še posebej, kakšna naj bo danes? Negotovosti in vprašanja so razumljiva v času, ki je natrpan s časopisi, ki se toliko ukvarja z otrokom in proučuje otroško duševnost, a ki je tudi doba slike — in to slike, v kateri se dogajajo revolucije. Takoj se tudi pojavi, in to morda v svoji najbolj čutljivejši podobi, problem oziroma zahteva po dobri funkcionalnosti, zahteva, ki jo mora upravičiti vsako področje uporabnih umetnosti. Kajti namen takega dela ni samo neodvisna kvaliteta umetnine pa tudi ne lajšanje in lepšanje našega vsakdanjega življenja, temveč bogatenje krhkega, a dovzetnega in pogosto brezmejno zaupljivega, živega in intimnega otroškega sveta. Zato termin grafični design, kadar ga uporabijo za tovrstne umetnine, zveni brezdušno in neprijetno: v svoji faktučni suhoti kakor da izključuje vse tisto pretanjeno in osebno, kar mora dajati slika za otroke, naj je že kakorkoli stilno koncipirana. Predvsem želim opozoriti na to posebno umetniško dejavnost. Razprava o ilustracijah zastavlja vprašanja o sodobni umetnosti, vprašanja, ki jih avtor razprave postavlja sebi in ustvarjalcem oziroma njihovem delu. Gre za raziskovanje še ene možnosti izražanja sveta, v katerem živimo. Beseda teče o našem svetu in trenutku, v katerem je pisec besedila o ilustraciji umetnikov sopotnik, tako tudi nujno premišljuje o eksistenci, konkretizirani v posebnem svetu dela.

Ko pa je treba prvič stopiti v neki drugi svet, v svet tistih, ki še niso naši sopotniki, se povečujejo težave opazovanja in dvomi (najprej o sebi, nato pa o predmetu). Sedaj se ne vprašujemo o umetnosti, ki reagira na svet, temveč o neki drugi umetniški kategoriji, ki podaja izvlečke ali dostopna pojasnila ali sugestije o nam znanem svetu tistim, ki vanj vstopajo in se v njem šele razgledujejo. O teh umetninah bi se moralo več slišati, ker jih sprejema otrok, naj jih ne bi presojali le umetniki, predvsem pa ne samo tisti, ki se nikakor ne približajo otroku ali v otroški svet le redko pogledajo, med umetniki naj bi se vedno slišal tudi glas pisateljev, ker gre tukaj predvsem za likovni odgovor literarnemu besedilu; vedno naj bi slišali tudi druge pedagoge, (kakor je to že od najstarejših časov), ker je vsaka umetnost za otroke tudi vzgojna.

Nekaj je jasno: tovrstna likovna dela bi bilo potrebno poglobljeno študirati in se o njih previdneje izražati, vsekakor z več odgovornosti in pozornosti; da bi pojasnili njihov značaj, ne zadoščajo ali so celo brezpredmetna naša običajna kritična stališča ali čisto likovne sodbe, ki jih dajemo o umetniških delih »za odrasle«.

Znova poudarjam, da tu sploh ne postavljamo, vsaj ne v ostri obliki, ki smo je upravičeno vajeni v dialogu z delom in ustvarjalcem, cele vrste tistih problemov, na katere pričakujemo odgovor od umetnosti, in da izgine niz meril ali bolje zornih kotov, pod katerimi presojava umetniška dela sodobnikov in pronicamo vanje.

Najprej želim iz tega klobčiča potegniti tisto kočljivo in zelo nepopolno vprašanje o umetniški sodobnosti dela. Slika za otroke je »uporabno« delo, ki bo najverjetneje takoj, a upajmo tudi za dlje časa, pridobilo željno in hvaležno, toda posebno publiko. Ker tudi to umetnost ustvarjajo odrasli, se začenjajo poleg neizogibnih dilem vrvitati nesporazumi v to ne ravno najbolj razvito umetniško področje. Nekateri so direktno preneseni iz miselnega kroga starejših o sebi, a so postavljeni v imenu otrok. Nauki o tem, kako je treba delati, kaj je dobro in kaj slabo (za otroke), kaj jim ugaja (ali naj bi jim ugajalo) ali ne, kaj je prav za otroke in kaj narobe, celo lažno, se koncentrirajo v ostro, toda nedoločno postavljenem pojmovanju, da je edino resnično »sodobno«, da so današnji otroci (vseh starosti?) mnogokaj prerasli in zato berimo, kar je »anahronistično«, starinsko kot lažno. Dajmo torej novim otrokom samo »nov jezik z novim občutkom«. Ali zares vse, kar dajemo otrokom, razen nekaj izjem, cepeta na mestu in beži od časa, v katerem nastaja? Odgovor, ki mora tudi za nas veljati, je k sreči v dejstvu, da danes v svetu pristopajo k otrokom prek knjižne slike na najrazličnejše načine. O tem se lahko prepričamo, če pogledamo v kakšno svetovno antologijo današnjih ilustracij za otroke, ki so jih ustvarili tam, kjer ima kultura knjige za otroke ali umetnost knjige že lepo tradicijo. Pri tem mislim na tisti svet, ki sicer oblikuje ter narekuje najodobnejše izrazne načine v umetnosti »za odrasle«, za katere smo dovezetni. Če torej odpremo tako zbirko primerov, vidimo veliko raznolikost oblik, veliko skalo občutkov, kar vse predvideva toleriranje pristopov: nisem opazila, da bi kateri sodnik enemu načinu ilustracije dal prednost zaradi njegove drugačnosti, zato tudi v komentarjih slike enakopravno obravnavanjo. Očividno je umetniški pristop k otroku zapleteno opravilo, ki spoštuje tudi trajni in nadčasovni del otroške psihe. Naj so splošni življenjski pogoji še tako spremenjeni (ali preresni), otroštvo obstaja. Lahko ga odrinemo ob stran, celo negiramo z določenimi ponudbami: ponudimo na primer absurd, namesto da zbijamo domišljijo, ki je psihična nujnost otrok. Ali se je morda nekdanja domišljija popolnoma identificirala z absurdom? Domišljija podira jezove čvrste in banalne sedanjosti, gradi nemo-goče. Toda absurd, vsevednost odraslih, negira in onesreča, spremlja presežek znanja, ne pa otroško nezadostnost in naivnost. Domišljija ima peruti, absurd je zlovešč, neskladen. Kar se tiče odmerjene količine absurda (nonsensa), ga otrok kot moderni surogat domišljije sprejema samo v otroškem risanem filmu, kot posodobljeno bajko, ker film premore za prepričljivo, sprejemljivo izvajanje potrebna sredstva, ki jih knjižna ilustracija nima. To so hitrost dogajanja, izginjanje enih in vzpostavljanje novih situacij, v katerih se neverjetno v hipu spreminja v možno stvarnost. Ker se otrok še ni ustalil v stvarnosti in spoznal njenih meja, z lahkoto sprejema likovno fikcijo. Toda knjižna ilustracija je klasična, ker je statična, kot je vedno bila, zato ji ne kaže niti pomisliti na to dinamičnost. Toda če sodobni absurd, cinizem in brezizhodne situacije ter ves repertoar duhovitosti odraslih ne more biti otrokom niti danes prav blizu, se mi zdi, da tudi lik tistega Zmajevega starčka, ki poletnega poldneva skače z murve s kovčkom, polnim izmišljotin, niti intencija te znane zgodbe v verzih o Maksimu se dosti ne razlikuje od nekaterih zares uspelih in zelo sodobnih

umetniških pristopov otrokom pri nas. Da, Čika Jova še živi in vse novo ni popolnoma novo, pa tudi vse staro ni popolnoma staro.

Podobno je s koncentriranim humorjem, na katerega vse preradi skrčimo »umetniške potrebe« sodobnega otroka. Če humoristi in karikaturisti po poklicu delajo kot ustvarjalci za otroke, na tem področju brez dvoma sugestivno učinkujejo (od Buscha naprej). Vendar je znano, da pravzaprav svet humorja in karikature za odrasle prenašajo otrokom in da je pogosto njihova preveč enosmerno naravnana vloga s tem tudi končana. Skratka, specialisti kakega žanra niso pravi ilustratorji knjig: tudi ko se lotijo teksta, pravzaprav ilustrirajo same sebe, ker so se navadili, da ustvarjajo svoj jasni svet. A poleg komike in nepričakovnosti vodijo v svet otroških interesov in v tisti svet, v katerega se otroci odpravljajo, vsekakor tudi druge poti.

Sicer pa, ko mislimo na slike za otroke, vse prepogosto zanemarjamo neke bistveno otroške situacije. Pozabljamo na različne starostne stopnje in na to, da so s tem povezani samo zabavni pa tudi vzgojni teksti. Risbo za otroke identificiramo s tisto za male, predšolske otroke, »predrazumske« otroke in naše simpatije se gibljejo k nedidaktični, »neresni« risbi, lahki in neobvezni, kot je besedilo, ki jo spremlja, kar pogosto zares pomeni najlepše besedilo, pesmico, tisto, ob kateri odrasli najbolj uživajo. To so stvaritve, ki starejše nezadržno privlačijo in zgrabijo, verjetno tudi iz potrebe, da ubežijo iz zelo določene vsakdanjosti v zares zunajčasovni svet te otroške starosti: tako so nekoč odrasli bežali v raj na zemlji, v svojo zlato dobo. Ali je svet malega otroka zunaj časa? Vsekakor je brezgodovinski (ne predzgodovinski), a takšen je tudi njegov izraz, tako imenovana otroška umetnost. Prizadevanje umetnikov, ki se obračajo na otroke in delajo za otroke, se omejuje najbolj na to, da jih počasi in sugestivno uvajajo v zgodovinski svet. Prav imajo samo, kadar to počnejo na najrazličnejše načine, ker ni treba, da uhajajo iz svoje kože. Tako otroci na srečo imajo tudi v sliki večjo skalo umetniških signalov, ki jim pomagajo pri odraščanju. S temi različnimi, posameznimi potmi umetniki odkrivajo tudi svoj način iluzije vračanja v rajski vrt, ki je odraslim zaprt. Kje se bodo srečali odrasli in otroci? Ilustratorji za otroke stalno dajejo predloge za ta srečanja.

Tako verjetno ostaja ob strani oziroma mnogim kakor da ne pride na misel, da obstoji slika za večje otroke, »resna« risba za težje besedilo, ki vodi v čas odraslih, da obstojijo tudi učbeniki, da je treba za otroke ilustrirati množico besedil iz otroške književnosti, iz klasike, ob katerih bi preveč svobode v odnosu do vsebine in besedne umetnosti pomenilo zgrešiti celo knjigo. Zabava in pouk, to je, kakor koli jih obrnemo, bistvo umetnosti, ki jo dajemo otrokom, in umetnost za otroke je v bistvu vzgojna, torej tudi stopnjevana. Kaže pot, z njo nekam vodimo, nekaj uravnavamo. Ni samo ustvarjalčeva osebna zadeva, zaznamovana je z nekimi konstantami, ki so v otroku samem. Tisti, ki več znajo, dajejo to umetnost otrokom kot del sveta. Če so razumni in občutljivi, bodo znali odmeriti, koliko je potrebno.

IZ DALJNE PRETEKLOSTI, ko je otroški svet poznal le nekaj medsebojnih iger in kakšno igračko, nas gledata dve čudoviti, izredno imenitni sliki iz približno istega časa (narejeni za odrasle!): Bruegelove *Otroške igre* in izredna redkost — renesančni portret otroka (iz Verone), v roki drži večji kos papirja z risbo, ki jo je sam narisal. Igre, igrače in otroška ustvarjalnost so skoraj zunaj časa. Otroški svet so vendarle spoštovali tudi v neugodnejšem času, na primer v srednjem veku, čeprav je srednjeveški duhovni junak, svetnik iz legend, kot ideal postavljal svoje starikavo obnašanje v otroštvu, tako igro in otroštvo preskočil

ter ju zanikal. Pravo proučevanje otroka, ki obsega tudi njegovo ustvarjalnost, se je začelo pozno — šele konec prejšnjega stoletja. Vendar je vzgajanje najprej s pomočjo navadne slike predmeta, namenjene prav otroku, nato prek slikanice in na koncu z umetniško ilustracijo posledica začetkov moderne pedagogike pri filozofu Locku, spremljamo jih od začetka 18. stoletja. Iz navadnega učila je nastala posebna, ambiciozna umetniška panoga. In tako se je v zelo dolgi kronologiji ilustriranih knjig, najprej rokopisnih, nato tiskanih, pojavila umetniška ilustracija knjig za otroke kot najmlajši poganjek. Ko zdaj opazujemo njeno bujno rast, je med tem postala hitro dozorelo in že klasično sredstvo, ki pa je samo del ogromnega sveta mnogo modernejših sredstev za zabavo, vzgojo, igro, spoznanja, od katerih mnoga tudi gojijo umetniške ambicije. Platon, ki je s tolikšnim, celo surovim prepričanjem oblikoval svojo pedagoško konstrukcijo za proizvodnjo idealnih prebivalcev Države tudi s pomočjo slike, je izbiral med umetniškimi slikami tiste z določenimi vrednostmi, ki bi mogle takoj pedagoško učinkovati s svojimi predstavami vrlin in s svojo harmonijo, s svojo obliko in vsebino na otroke in mladino. Če je bila naivna želja starega filozofa, da bi otrok s slike odraslih razumel in osvojil lepoto in dostojanstvo, ki jo vsiljuje sama umetniška sugestija, ni manj naivno tudi, kadar se danes misli, da more biti sodobni otrok ob sliki enakopravni udeleženec v duševnih situacijah odraslih.

Kaj je danes slika za otroka? Kaj bi mogla biti? Ostati umetnost, a hkrati govoriti otroku o njem samem v okviru njegovega znanja in njegove vzgoje. Zares, nič ni težjega kot obuditi otroštvo in njegov jezik. Edina možna umetniškova ambicija je približevanje, ki se lahko zgodi samo s »spominom srca«, pri slikarju pa še s tisto obliko (izpovedjo), ki se mu po občutku zdi primerna za tako približevanje. Koliko se lahko ilustrator za otroke s svojo imaginacijo in formo živi oziroma vrne v otroštvo po lastni dolgi odsotnosti? Do katere mere in kako uspe ustvariti svoj mali otroški svet, čeprav je odrasel? Ali more odrasli človek ne glede na naravnost in ljubezen do otrok sploh ponovno ustvariti otroški svet, ali je bolje, da se zadovolji z nečim otrokom sprejemljivim in razumljivim? Takšen ilustrator, če svobodno ne posnema otrokove risbe (a to je redkejša in samo kdaj pa kdaj primerna pot), slika normalno, v okviru tistih umetniških izrazov in oblik, ki se uporabljajo v umetnosti, a jih izbira in prilagaja gledalcu in njegovi duševnosti. Ali v sami umetnosti ni bilo dovolj obdobji in okoliščin, v katerih so še bolj omejevali popolno svobodo izražanja, pa so nastala vrhunska dela. Vedno so dobri ilustratorji za otroke bili privlačni tudi za odrasle. Toda kje je treba iskati napako, če tudi tu pride do neke vrste absurda. da so privlačnejši in sprejemljivejši za odrasle kot za otroke? In ali je slika, tudi tista za otroke, sedaj v dobi inflacije slike, res vedno in takoj najjasnejši in najelementarnejši znak za besedo, idejo, pojem? Tudi srednjeveške cerkvene slike so se kljub namenom, da bodo govorile nepismenim, spreminjale v zapletene uganke, razumljive samo najbolj pismenim (šlo je tudi za neko vrsto ilustracije besedila).

Prvi moderni pedagog, filozof John Locke, je konec 17. stol. zahteval, da je treba otroku dati čim več slik, najprej slike živali (če jih je mogoče najti), da bi jih z njimi »pridobili za branje.« Vsi vemo, posebno tisti iz časa pred »poplavo slik«, kako se nam je v otroštvu vtisnila v spomin kakšna ilustracija, kako nam je strnila tekst, podčrtala pomembno, se preprosto poistovetila z zgodbo. Delovali so znani mehanizmi »prevlade« slike nad slikovito besedo. Prispeli smo končno do osnovnega v knjižni ilustraciji — do njene zveze z besedilom. Čeprav

so zelo hitro postale že »starinska« ponudba, so ostale slike za otroke najpristnejše darilo otrokom, tisto darilo, s katerim se sooči, h kateremu se lahko vrača in ga raziskuje in najdlje nosi v sebi. To je tista počasna in trajna sugestija statične slike.

Prava knjižna ilustracija se je sedaj skoraj izključno omejila na otroške knjige. Ilustriranje znamenitih književnih del, ki je bilo tako bujno v 19. stoletju, je skoraj popolnoma opuščeno ali pa se že od začetka našega stoletja krči na umetniško intervencijo v stilu »sorodnosti po izbiri«. Preusmerilo se je k svobodni asociaciji. Včasih se omejuje na lahen dotik brez kakršnegakoli ilustrativnega namena. Ne zapirajmo oči pred dejstvom, da je zlata doba knjižne ilustracije minila. Obsedenost slikarjev z literaturo in njeno razlago je ugasnila po romantiki. Odrasli smo se pravzaprav vedno lahko vprašali: ali literarno besedilo s sliko ali samo, s posrednikom ali brez njega, ali naj beremo Danteja, Don Kihota in Fausta same ali jih sprejemamo v tuji, pa če še tako uspeli interpretaciji?

Ali se lahko zgodi, da bo kmalu minila tudi zlata doba otroške ilustracije? Dokler bodo obstajale knjige za otroke, bo ilustracija z njimi delila usodo. Tako je danes ilustrirana mladinska knjiga ostala pravzaprav edini, pravi in potrebni predstavnik bujne umetniške tradicije. Kajti vedno in najprej pomeni ilustrirati razložiti, pojasniti tekst s sliko. Ilustrator je tako prvi interpretator, posrednik za jasnejše dožemanje. Vsi tisti, ki rišejo v knjigah, če še tako lepo, niso pravi ilustratorji, če svoj likovni svet ločujejo od besedila, če slike ne spremlja besedilo ali če je nepomembno. Tedaj gre za govor v slikah, nekoč je to bila Bildgeschichte, danes strip ali variacija na temo, ne pa ilustracija (tema). Ali se slika bori s tekstom za prvenstvo ali pa se besedilu izmika. Dober ilustrator deluje kot vesten scenograf ali kostumograf, ki sodeluje z osnovnim literarnim delom in ne zakriva njegovih idej. Pravzaprav je »prijateljsko sodelovanje« potrebno, kadar naj bo slika posrednik pri dožemanju besedila, kar je pri otrocih nujno.

Ilustracija je tudi prvi, najpreprostejši stik dveh umetnosti, poskus njunega sodelovanja. In to tistih dveh umetnosti, katerih približevanje se teoretično želi in hkrati izpodbija. Ilustracija omogoča zblíževanje večnih nasprotnikov in soigralcev, besede in slike, ki se sicer bistveno ločita v izražanju. Toda na tovrstni sliki je treba utelesiti besedo, podčrtati pa tisto likovno, ker je bistveno tudi za dobro risbo — sliko s temo. Knjižno ilustracijo bi lahko primerjali z ilustracijo-sliko največjega formata, to je z zidno sliko, s fresko (namenoma ne pravim z dekoracijo) v srednjem veku. Freska je lahko bila golo razglašanje dogme, besedila, bila pa je tudi dobra umetnina samo, če je zadela s svojo živo strukturo slike, ko je bila umetniško jasna. Tudi pri mladinski knjižni ilustraciji razlikujemo slabši ali močnejši likovni zamah. Odrasli smo ga dolžni ocenjevati, a tudi otroci bodo sprejeli umetniško ekspresivno ilustracijo, če bo izrazno dostopna in ne bo zanje uganka. Tako bo nekaj od umetniške moči slike začelo tudi pedagoško delovati in tako se bo posodobila stara Platonova težnja.

Čeprav je v otroški knjigi bolj kot v drugih potrebna identifikacija slike z besedilom, ker bi drugače nastala za otroka skrivnostna razpoka, mora ilustrator oblikovati le svojo osebno verzijo. Vedno je namreč mogoča še tudi kakšna druga, če mislimo na videnje umetniškega besedila.

Prevedla Darja Kramberger

U svom prilogu o ilustraciji za dečje knjige, autor razmišlja o ovoj, posebnoj grani primenjene umetnosti, o poslu vrlo složenom i punom odgovornosti. Da bi uspela, ova ilustracija mora da zadovolji mnoge zahteve, na primer da stvori intiman odnos prema tekstu, prema čitaocu-detetu, a i da umetnik kroz nju progovori svojim stilom. Čuju se zahtevi za novom, savremenom knjižnom slikom za decu, pa autor postavlja pitanje šta se zapravo pod ovim može podrazumevati; smatra da uvek treba da postoje posebni kriteriji za vrednovanje ovih umetnina, kao i da o njima mora da razmišlja širi krug stručnjaka (pored likovnih umetnika, pedagozi, literati), jer je ova umetnost bitno edukativna i vezana za tekst kao osnovu. Autor se osvrće na vaspitanje putem slike kroz istoriju. I u promenjenoj i silno proširenoj situaciji ponude slike deci putem masovnih medija (crtani film i dr.), koji otimaju teren klasičnoj knjizi za decu, smatra da još dugo ima života ovoj umetnosti: dokle god bude vrednih tekstova, biće i potrebe da se ostvaruje ovaj najprisniji dodir slike-reči, kroz dečju knjigu.

Summary

In his article on illustration of children's books, the author discusses this special branch of applied arts which is a very complex and responsible task. This kind of illustration has to meet many demands in order to succeed: it should create a close relation towards the text and the reader-child and the artist to speak through the illustration in his own style. Demands for new, modern book picture for children are heard. So the author raises the question: what can be understood by this. In her opinion special criteria should always exist for assessing these works of art. In view of the fact that this art is essentially educational and linked to the text as its basis, a larger circle of experts should be involved (beside plastic artists also teachers and writers). The author mentions learning by means of the picture through the history. Today, in a changed and very extended situation, the pictures are offered to the children by mass media (animated cartoons etc.) which are taking the place of the classical book for children. There is still a lot of life in this kind of art: as long as there will be good text there will be a need to establish this original relation between the picture and the word by means of children's books.

Marija Lucija Stupica

Ljubljana

MAURICE SENDAK IN SLIKANICA

Izbrana tema — Maurice Sendak in slikanica — se vključuje v likovno problematiko, ki jo raziskuje in neguje študij na likovni akademiji, vendar je to področje specializirano in obenem kompleksno in ga zato ni mogoče obravnavati enostransko ali izolirano. Širši okvir te teme zadeva nekatera znanstvena področja, umetnostno in tudi literarno zgodovino, pedagogiko in otroško psihologijo, pa tudi vizualne komunikacije in ne nazadnje likovno-teoretično oceno mladinske ilustracije in slikanice ter vsoto današnjega vedenja o tem fenomenu.

Vsem tem mnogoterim zahtevam je nemogoče odgovoriti v okviru te teme, ker je materija preobsežna in ker je namen razprave in njena omejitev izražena v samem naslovu: približati in osvetliti umetniški lik M. Sendaka, enega najpomembnejših sodobnih ustvarjalcev mladinske ilustracije in slikanice, seveda ne kot nekaj edinstvenega in izključnega, temveč le kot najznačilnejšega predstavnika ene od možnih usmeritev, ter njegovo posebno mesto v panorami sodobne mladinske ilustracije.

Da je slikanica važna likovna ali likovno-literarno vzgojna stvaritev, ne more biti nobenega dvoma, saj je nepogrešljiv dejavnik ob startu otrokovega duševnega razvoja. To je prvo srečanje s knjigo in z dejavnostjo »čitanja«, sprva kot z zanimivo igro ali igračo, z razburljivim in privlačnim ogledovanjem podob, kar se sčasoma spremeni v zavestno dojemanje informacij o okolju in svetu, v spoznanje, da je stvari možno upodobiti, jih poimenovati in si jih prilastiti. Te informacije niso strogo objektivne, temveč so podane v določeni obliki in primernem izboru, gledane iz takega ali drugečnega zornega kota. Srečanje s slikanico je za otroka (in posredno za slehernega človeka) ena od temeljnih realnosti, ker so ti prvi vtisi — poleg tega da prispevajo k intelektualnemu in estetskemu razvoju — pogosto močni in odločujoči razlogi mnogih poznejših, sicer težko razložljivih nagnjenj, odporov, simpatij in neugodja.

Po mnenju strokovnjakov je dosedanja znanstvena, kritična raziskava in opredelitev slikanice, tako likovna kot literarna, zelo pomanjkljiva, deficitarna. Za to je več razlogov, vendar se zdi, da je glavni vzrok v kompleksnosti, heterogenosti same teme: slikanica je namreč skupna igra slike in teksta — kolikor ne gre za slikanice brez teksta za najmlajše, vendar je tudi v tem primeru epsko-pripovedna kvaliteta slike bistvena. Problem je v tem, da likovni strokovnjak le redko lahko strokovno ocenjuje tudi literarni del slikanice in obratno, literarni kritik v najboljšem primeru slikovni del ocenjuje le kot ljubitelj,

amater. Slikanica je potemtakem nekaj samosvojega, kar je težko zajeti v obstoječe izobrazbene sheme in kalupe.

Če prištejemo še druge, ne manj važne vidike, ki sooblikujejo slikanico — bodisi pedagoške, sociološke, politične in druge — potem ni čudno, da prihaja do nejasnosti in nesporazumov. Če torej med strokovnjaki vlada negotovost in nemoč glede slikanice, potem je razumljivo, da vzgojne možnosti glede slikanice v šoli niso dovolj izkoriščene in da so (potencialni) kupci neobveščeni, prepuščeni slučaju in neodgovorni ponudbi (kot meni A. C. Baumgärtner).

O tem, kakšni likovni koncepti so za mladinsko ilustracijo najprimernejši, oziroma v kakšnih izraznih razsežnostih otrok najboljše sprejema, se mnenja poznavalcev križajo.

Nekateri menijo, da je realizem (faktografska informacija predmetnosti) najprimernejši za mladinsko ilustracijo. To domnevo bi v določeni meri potrjevali tudi vzorci slikanic iz preteklih obdobj. Starejša slikanica je na splošno imela pretežno poučni, edukativni značaj in temu namenu je realizem najbolj ustrezal. Tudi celotno umetnostno klimo je skozi dolga obdobja obvladoval realizem v različnih odtenkih in slikanica v likovnem pogledu ni izoliran pojav. V današnjem času pa je taka ekskluzivnost v smislu realizma (in vsaka druga) toga in enostranska. Vemo namreč, da s posredovanjem slikanice vzgajamo otroka tudi na estetskem področju in v bodočega konzumenta kulturnih vrednot, ki bi ob katerikoli omejitvi lahko odklanjal vse druge načine likovnega izražanja. Eksperimenti so pokazali, da so otroci dovzetni za najrazličnejše, tudi ekstremne likovne rešitve, ko jim na dostopen način delo razložimo in približamo (František Holešovský: *Slika in razumevanje slike v predšolski dobi*). Sem lahko prištejemo tudi poskus, da bi otroci sami ilustrirali, toda psihološke raziskave so pokazale, da sta pri otroku ustvarjanje in sprejemanje dve različni duševni dejavnosti, otrok kot gledalec se drugače obnaša kot otrok ustvarjalec — sprejema in oddaja na različnih valovnih dolžinah (Ludwig Hoffmann: *Slikanica in otroška risba*).

Med temi skrajnostmi poznamo celo vrsto posameznih primerov slikanic, od takih, ki se zavestno naslanjajo na ljubeznive stvaritve 19. stoletja, do primerov groteske, absurda, nonsensa, premaknjene realitete, irealnosti in tudi kiča. To je nepregledna serija velikokrat odličnih, originalnih, pa tudi šablonskih in anonimnih produktov, ki predstavljajo bogato in raznovrstno zbirko vzgojne, zabavne in čisto komercialne produkcije. Zdi se, da je najboljši, pa tudi najbolj zahteven tolerantni pristop. Tak je primeren otroku, ki je »bitje sedanosti«, tesno navezano na svoje okolje, hkrati pa v svoji notranjosti odprto irealni sugestiji slike.

Izvor zavestne polarizacije in delitve nazorov pada v začetek našega stoletja, tako imenovanega »stoletja otroka«, ko se je jela spreminjati ustaljena, patriarhalna struktura družbe, družine, vzgoje, ko so teoretiki in psihologi razširili in poglobili znanje o otroški psihi (Key, Wolgast, Freud) in ko so istočasno — seveda na svojem področju — pobudniki moderne umetnosti odkrili likovni izraz primitivcev in naivno kreativnost otrok (Rousseau, Miró, Klee, Kandinsky). To je pomenilo postopno osvoboditev od utesnjenosti in brezpogojne pokornosti otroka, v katerem so videli le majhnega odraslega z natančno predpisanim obnašanjem, moralo itd. Otroka in njegov svet dojemanja in mišljenja so nekako prezrli, oziroma ga še niso odkrili.

Ta premik bi lahko (v našem likovnem obravnavanju) imenovali odkritje svobodnega slikovnega prostora, odprtega za neomejene možnosti igre. To je

novi duh časa, v čigar območju živimo tako rekoč še danes; klima, ugodna za tveganje in eksperiment, ko je vse v dialektičnem gibanju, polnem dilem in nedorečenosti.

Vse to gibanje se je odražalo tudi v mladinski ilustraciji v večji ali šibkejši povezanosti z umetnostnimi težnjami časa. (Poznamo sicer nekaj primerov, ko so slikarji, pisatelji in celo glasbeniki oblikovali slikanice v duhu svojih ekstremnih umetniških nazorov, vendar so to osamljene raritete: Schwitters, Giacometti, Kokoschka, Hindemith). Sicer pa zgodovina slikanice in mladinske ilustracije teče nekako vzporedno z razvojem likovne umetnosti, čeprav njihovi tokovi niso povsem identični. Slikanica gre svoja pota in je težko razbrati razvojne linije, šele časovna odmaknjenost pripomore do veljavnejših ugotovitev, da razberemo fiziognomijo in karakter obdobja ter sporočilo umetniških del. To neskladnost razvoja, navidezno prehitevanje ali zaostajanje lahko ugotovimo ob dejstvu, da so nekatera klasična dela te zvrsti nastala davno pred »svojim časom«, pred teoretičnimi dognanji, ki so jih nazadnje potrdila. To so bili sadovi vizionarstva, ingenioznega podoživljanja — davno preden so zavestno »odkrili otroka« (Komenski, Hoffmann).

Med likovno umetnostjo na splošno in umetnostjo ilustracije ne moremo postaviti znaka istovetnosti: njihovo umetniško sporočilo se ne obrača k istemu cilju. Posebnost slikanice je predvsem v sugestivnosti likovne pripovedi, namenjene otrokom.

Ilustrator naj bi se po mnenju psihologov pri svojih likovnih odločitvah obračal predvsem na otroka-opazovalca brez pretiranega infantilizma (kar pravzaprav pomeni nekakšno podcenjevanje). Prikazal naj bi elementarna dejstva in hkrati ta prvotni pristop razširil v večje celote doživljajskih možnosti, ker otroška zavest o realnosti ni usmerjena izključno na konkretne izkušnje, temveč v veliki meri zajema tudi njegove želje in pričakovanja. Prisotni pa so tudi fantastični dozdevni dogodki in nekakšna skrivnostna sfera, ki obkroža stvari in ki velikokrat prevzame oblike in vlogo čisto konkretne vsebine. Otrok ne gleda slik zgolj z očmi, temveč je pri tem udeležen s svojo celo notranjostjo. Za ilustratorja je pomembno, da odkrije to »sevanje« stvari, ne na škodo realitete, temveč zato, da še bolj poudari samo resničnost. Celo realiteta nerealnega naj bi bila razumljiva in prepričljiva.

Iz navedenega sledi, da pri likovni razčlenitvi slikanice, ki nas v primeru ilustratorja M. Sendaka najbolj zanima, ne more biti težišče naloge v plasiranju njegove umetnosti v likovni kontekst našega časa. Njegova poglobljena vrednost — poleg izrazitih likovnih vrednot in odzivnosti na čas, v katerem ustvarja — je predvsem njegov edinstveni likovno pripovedni dar. Prisvojil si je in kreativno uporabil vse najboljše, kar mu je ponudila klasična tradicija evropske ilustracije, prav tako pa je dojemljiv za elemente sodobnosti od stripa do pop-arta, predvsem pa je zanimiv zaradi svojevrstnega realizma, ki ga obkroža skrivnost globinske psihologije.

Ta Sendakova značilnost, ki jo je sicer tudi zavestno poiskal in priklical iz sebe, pa deluje in v bistvu tudi je nenačrtna, nenaučena in instiktivna, ker izhaja iz psiholoških prvin, ki jih je v vsej intenziteti ohranil iz svojega otroštva.

Rodil se je 10. junija 1928 v Brooklynu, New York, v družini poljsko židovskih priseljencev. Pravljičje, ki mu jih je pripovedoval oče, in celotno vzdušje v družini je imelo močan pečat evropskega izročila nekdanje domovine. S tem lahko razložimo dejstvo, da je Sendak tako navezan na tradicijo evropske

ilustracije. Istočasno pa se je njegovo otroštvo odvijalo v Brooklynu tridesetih let, z Mickey Mousom, King Kongom, Charlie Chaplinom in stripi.

S kakšno močjo so ga pritegovale pravljice in knjige, opisuje Maurice Sendak v svojem govoru v Bologni ob prejemu Hans-Christian-Andersonove nagrade (1970): »Kot otroku so mi bile knjige sveti predmeti, ki jih je bilo treba božati, očarano obohvatati in predano skrbeti zanje. Posvetil sem jim svoje življenja — in to delam še vedno. Še vedno delam to, kar sem počenjal kot otrok: o knjigah sanjam, knjige delam in knjige zbiram.«

Njegova najljubša igra je bilo pisanje, risanje in sestavljanje knjig. Tako se je odločil za umetniški študij.

Leta 1946 je doštudiral na šoli »Art Students League« in se zaposlil kot risar stripov ter kot izložbeni dekorater v New Yorku. Skupaj z bratom se je lotil tudi oblikovanja igrač, ki jih podjetje F. A. O. Schwarz ni sprejelo. Pač pa mu je to isto podjetje ponudilo službo dekoraterja. Medtem je napravil mnogo osnutkov za ilustracije (Andersenovo *Snežno kraljico*, Grahamovo *Wind in the Willows*, Prokofjeva *Peter in volk*, Tilla *Eulenspiegel* in druge).

Sam pravi, da so bili njegovi učitelji avtorji William Blake, Wilhelm Busch, Heinrich Hoffmann, Attilio Mussino, Ernst Kreidolf, Ludwig Richter in drugi. Mapo s svojimi osnutki je zaman ponujal newyorškim založbam.

Leonard Weisgard, znan ameriški ilustrator, ki je ilustriral slikanice za podjetje Schwarz, kjer je bil zaposlen Sendak, je postal pozoren na njegove risbe. Posredoval je, da je ilustriral knjigo *God Shabos, Everybody*, ki je izšla 1951 pri United Synagoge Commission on Jewish Education. Mauriceu Sendaku se je tako odprla pot v otroško ilustracijo. Še isto leto je dobil naročilo newyorške založbe »Harper & Row«, (za katero še danes skoraj izključno dela). To je bila knjiga *The Wonderful Farm* Marcela Ayméja. Uspeh te knjige je naslednje leto še presegel z *A Hole Is to Dig* in *The Very Special House*, oboje s tekstom Ruth Krauss. Te slikanice kažejo veliko predstavno soglasje med pisateljem in ilustratorjem ter občutek za otrokov svojski svet, za otrokovo potrebo po glasnosti, gibanju in igri. Sendakove ilustracije, polne gibanja in akcije, sooblikujejo knjigo skupaj z besednimi igrami in grotesknimi besednimi preobrat. To razumevanje otroške psihe, razgibanost figur in skiciozna, malo starinska risba nas oddaljeno spominjajo na Wilhelma Buscha.

Maurice Sendak se je vedno bolj posvečal izključno ilustriranju otroških knjig. Sledili so teksti najbolj znanih sodobnih ameriških pisateljev otroških knjig, kot so poleg Ruth Krauss še Meindert de Jong, Janice May Udry, Charlotte Zolotow, Else Holmelund Minarik in drugi, kot tudi evropskih avtorjev Andersena, Hauffa, Brentana, Tolstoja itd. Z Else Holmelund Minarik je sodeloval v seriji zelo priljubljenih knjižic o malem medvedku (*Little Bear, Father Bear Comes Home, Little Bear's Friend* in nadaljnje). Mali medved se ob svojih starših, starih starših in svoji okolici sooča z otipljivimi doživljaji, v razgovorih in tudi konfliktih. Likovna rešitev je nekoliko starinska in bi slikanico lahko postavili v 19. stoletje, če ne bi upoštevali njenih modernih psiholoških spoznanj.

Vendar to še ni bil pravi Sendak, kot ga poznamo danes. S temi zgodbami je postal sicer zelo znan (tudi v Evropi), a še zdaleč ne zadostujejo, da bi kaj več povedale o njegovih nenavadno številnih zmožnostih.

Toda čedalje bolj ga je privlačevalo sanjsko magično razpoloženje. Tekst Janice May Udry *The Moon Jumpers* ga je inspiriral s svojo sanjsko povestjo. Govori o otrocih, ki sredi noči zapustijo hiše, da bi v mesečini zapadli v skoraj ekstatični ples, dokler jih starši ne zbudijo iz njihove zamaknenosti in odpe-

ljejo domov. Sendak si je izbral kredno tehniko, v kateri je naslikal nočno pokrajino, prelito z nadrealno svetlobo. Govorimo lahko o neke vrste magičnem realizmu, ki ga je Sendak od knjige do knjige zgoščeval. Prav ta knjiga je verjetno prispevala in vplivala na njegov nadaljnji razvoj, v katerem zmožnost, da prikaže otrokova občutja, vse bolj izstopa. Maurice Sendak danes pravi: »Kaj bi moglo biti bolj pravljično kot otroške sanje.« Fantastičnost je za mnoge otroke orodje, s katerim urejajo svoj odnos do resničnosti in okolice.

Tako je ustvaril še nekaj knjig, v katerih je razvijal svoj izraz in pristop, kot npr. Ruth Kraussove *Open House for Butterflies*, Wilhelma Hauffa *Dwarf Long Nose* (Pritlikavec Nosan), Clemensa Brentana *The Tale of Gockel, Hinkel & Gackeliah*, Charlotte Zolotowe *Mr Rabbit an the Lovely Present* ter druge.

O kompleksnosti osebnosti Mauricea Sendaka pa te knjige ne govorijo. To lahko vidimo šele v delih, kjer svoje lastne misli oblikuje s slikami: *Kenny's Window*, *The Happy Rain*, *The Sign on Rosie's Door*, *Very Far Away*.

Leta 1962 je nastala *Nutshell Library*, majhna bibliofilska kaset (9,5×7 cm) štirih knjižic: *Alligators All Around*, *One Was Johnny*, *Chicken Soup With Rice*, *Pierre a Cautionary Tale*. Srečamo se s Sendakom pesnikom in ilustratorjem.

Slika 1

Slika 2

Mauricea Sendaka vedno bolj zanima svet nezavednega, podzavesti in sanj. V njegovih knjigah nas vse bolj preseneča nagnjenje k senčnim stranem otrokovega bivanja, kjer poleg nerazrešenih stisk in neizživete agresivnosti prebivajo pošasti, čarovniki, nenavadni možje, zmaji, divje živali in mitična blodna bitja. Sanje in realnost, smisel in nesmisel, pravljичnost in grozljivost se prelivajo in neopazno prehajajo v vsakdanjost, kakor da je svet sanj važnejši od resničnosti.

Tehnika njegove risbe se od dela do dela spreminja in prilagaja vsebini. Mnogo ilustracij je narisal v črnobeli tehniki. Tu je vidna skrajna natančnost detajla. Drugod spet opazimo močno črno risbo, zelo preprosto kolorirano. V

nekaterih delih si izbere kredno tehniko z natančno omejenimi konturami, ali pa akvarel s črno črtkano perorisbo.

Sendakov veliki uspeh je njegova leta 1963 izdana knjiga *Where the Wild Things Are* (sl. 1, 2), ki je bila nagrajena tudi s »Caldecott-Medaille«, največjim ameriškim priznanjem za slikanico. Slikanica je nastajala pet let. To je zgodba o malem Maxu, ki se je grdo vedel in ga mati zato brez večerje pošlje spat. Njegova soba se spremeni v gozdnato pokrajino, od koder Max odpotuje v deželo divjih pošasti. In ker je on najbolj divji med njimi, ga kronajo za kralja. »Zdaj bomo pa razgrajali!« zapoveduje Max pošastim in po divjem rajanju jih pošlje brez večerje spat. Toda kmalu mu postane dolgčas. Max (ki je sprostil

svojo psihično napetost) lahko spet jadra domov, kjer v svoji sobi najde še toplo večerjo, kljub temu da ga več let ni bilo doma. V vseh Sendakovih ilustracijah in tekstih (ki so popolnoma nerazdružljivi) lahko razberemo njegov odnos do otroka. Zanj otrok ni preprosto naivno bitje. Sendakovi otroci so divji, razposajeni, slabe volje, sovražni, spravljeni, z velikimi glavami: »Otroštvo ni rožnat raj.« Sendak pravi, da si otroci ne morejo sami pomagati. Potrebno je, da svobodno izživijo konflikte, obrusijo agresivnost in da spontano dozori. Ob tem pa potrebujejo veliko ljubezni, razumevanja in občutek varnosti. In res se vse Sendakove zgodbe kljub napetim in grozljivim dogodkom (»Otroci so tako radi prestrašeni. Ne bi vedel, kaj imajo še raje,« pravi Maurice Sendak), ki pa so v bistvu nerealni, končajo v varnem zavetju doma, potem ko otroci premagajo in podjarmijo pošasti in divje zveri. Sprva je ta knjiga postala predmet vročih diskusij med starši, vzgojitelji in učitelji. Mnogi so trdili, da so slike in zgodba zastrašujoče in neprimerne za »nežno otroško psiho«. Toda iz vrst otrok je dobil Sendak potrditev, da to mnenje ne drži, kajti poizkus je pokazal, da so otroci dobro razumeli zgodbo. Ob čitanju teksta in gledanju slik so zainteresirano sodelovali in se identificirali z Maxom. Ko Max varno pristane v svoji postelji, so vsi otroci pomirjeni. Razumeli so, da je to zgodba, ki si jo je avtor izmislil, Max pa je samo sanjal. Otroci so razumeli večslojnost zgodbe. Nekateri so doumeli celo slikovno režijo. Slike so spočetka majhne, nato se razširijo kot široko filmsko platno, ko postane zgodba napeta in razburljiva, in se krčijo spet na prvotno velikost, ko se Max vrača v realnost.

Vendar se v tej slikanici Sendak ne gre skrivalnice s Sigmundom Freudom. V njej izraža samo to, kar mu je dala intuicija, kar mu je dalo lastno otroštvo (Sendak pravi, da se je otrok v njem ohranil do danes) in kar je vedno znova lahko opazoval: da so igre, sanje in realnost otroštva močno povezane. Divje so in razgibane in take morajo biti, saj v vsakem otroškem razvoju obstaja udar med nerazumljivimi emocijskimi silami kot v mitih in pravljicah. Tako povezuje moderna spoznanja s prastarimi mističnimi predstavami. Sendak: »Otroci verujejo v svoj spremenljivi svet iz fantazije in resničnosti, v katerem otrok pada iz enega v drugo in se lako spet vrne v zanesljivi veri, da oba dejansko obstajata.«

Sledijo še odlične knjige: *Hector Protector and As I Went Over The Water, Lullabies and Night Songs*, Isaaca Bashevisa *Zlateh the Goat* in druge.

Naslednja knjiga, ki izstopa iz vrste Sendakovih slikanic, je *Higglety Pig-glety Pop or There Must Be More to Life* (sl. 3). Iz teh »nonsense« verzov se je razvila večplastna zgodba o psički Jennie, pustolovski filozofinji, ki ob iskanju tega, »kar je več kot vse,« doživi vrsto fantastičnih prigod. Drugi del zgodbe se prelije v gledališko predstavo, kjer nastopa »gospodična« Jennie v vlogi psa. Zgodba se odvija na ozkem robu med resničnostjo in fantazijo, med humorjem in otožnostjo, ne da bi vedeli, na katero stran se bolj nagiba. Črno-bele, tanko in gosto črtkane risbe spominjajo na grafike 19. stoletja. Kljub natančni risarski obdelavi je za te risbe značilno poenostavljanje, tonsko sumarno predstavljanje likov v prid skrivnostnemu vzdušju, ki ga s tem ustvarjajo.

Sendak je leta in leta pisal in ilustriral slikanice, ki so močno naslonjene na evropsko tradicijo. O tem sam govori: »Bil sem prepričan, da je vse, kar je iz Evrope, boljše od tistega, kar smo imeli v Ameriki. Zdaj želim nazaj k temu, kar je res moja last, česar se nisem priučil, kar je morda naivno in vulgarno, zato pa pristno.« Leta 1970 je nastala nova slikanica, njemu osebno ena najljubših. V *In the Night Kitchen* (sl. 4) nastopa kot v *Where the Wild Things*

Are majhen deček, ki se ponoči odpravi na imaginarno potovanje in se ob koncu zgodbe spet vrne v svojo posteljo. Mickey leti v Manhattan tridesetih let, v čarobno deželo, kjer so sladkornice, škatle s piškoti, konzerve in kuhinjski pripomočki hiše. Poleg dečka je tu še Oliver Hardy. Pravzaprav več Hardyjev na posamezni sliki — s tem je želel ustvariti situacijo, ki je v sanjah pogosta.

Sendak ni poskušal predstaviti nekih transponiranih resničnih dogodkov, ampak le tisto, kar se je dogajalo v njegovi glavi, ko je bil še deček. V tej slikanici se je Maurice Sendak odvrnil od svojih evropskih zgledov. »Za vsako knjigo moram najti nov stil, kajti ne želim zgodbe enostavno ilustrirati, ampak želim s slikami pripovedovati zgodbe. Ker je vsaka od njih drugačna in ima svoje razpoloženje, je čisto nemogoče dve zgodbi predstaviti na enak način. Če zgodbo resnično razumemo, bomo našli tudi ustrezen izraz,« je rekel Sendak ob izidu te slikanice.

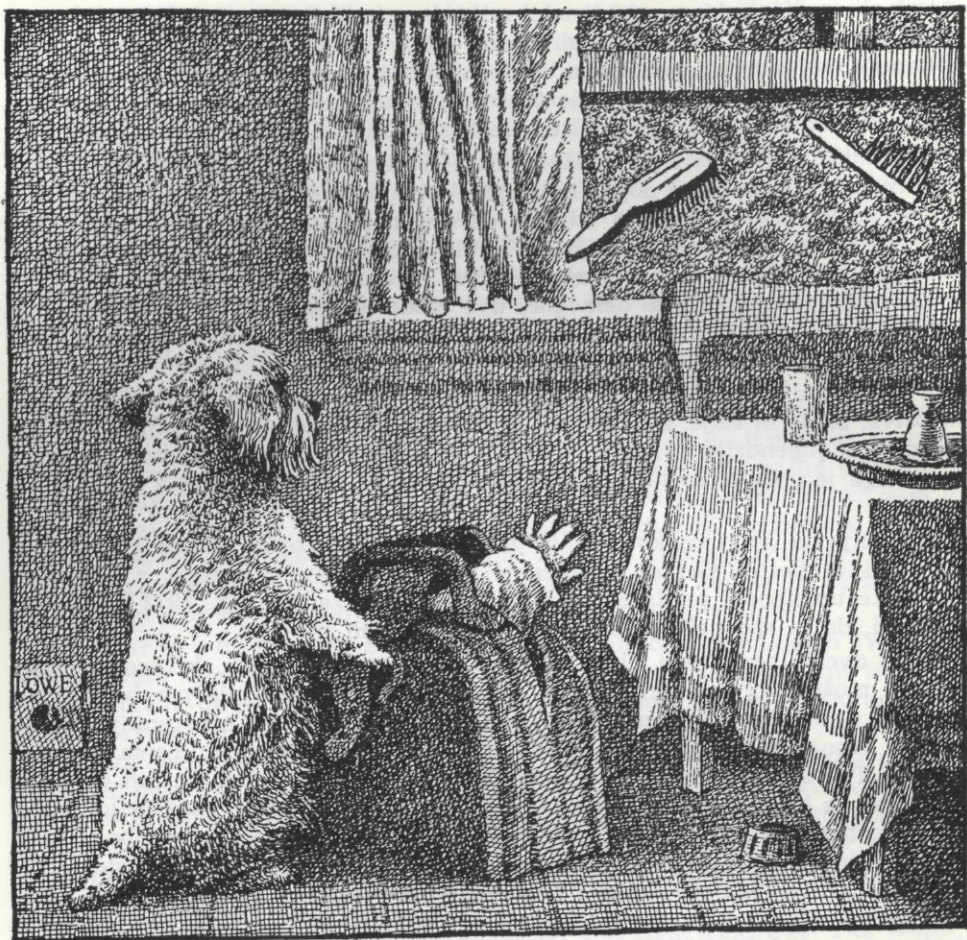
Tako je v slikanici *In the Night Kitchen* Sendak združil Ameriko svojega otroštva, sanje in želje, z likovnimi vtisi tedanje okolice — z zadnjimi odmevi secesije in jugendstila, s tipiko ameriškega stripa — ter z odmevom na pop-art, ki ga je v času, ko je to knjigo ustvarjal, sodoživljal skupaj z današnjimi otroki.

Zadnje do sedaj veliko delo, ki je rezultat dolgoletnega učenja in priprav, so pravljice bratov Grimm. O njegovi močni povezavi z Evropo, z izročilom evropske umetnosti, predvsem pa ilustracije, smo že govorili. 1972 potuje po Nemčiji, da bi spoznal pokrajino in domovino teh pravljic.

Od dvesto pravljic si jih je izbral 27. Pripovedke, polne skrivnosti, z nešteti možnostmi interpretacije, so za Sendaka predstavljale parabolo groze in sreče v človeškem življenju. Fantastičnost je pri Sendaku zakoreninjena globoko v resničnosti. Konec leta 1973 je izšla kaseta z dvema knjigama pod naslovom *The Juniper Tree and Other Tales from Grimm*. Po mnogih študijah in skicah je k vsaki od teh pravljic narisal po eno črno belo ilustracijo. Risbe ne predstavljajo posameznih dogodkov ali situacij iz vsebine zgodbe. Vsaka risba je sinteza dogodkov, stanj in vzdušja določene pravljice. Iz sivkastega tkiva risbe se prikazujejo zaklete žabe, čarovnice, duhovi, mlade deklice, upodobljene z natančnostjo starih mojstrov. Groteskni liki in svojski kompozicijski rezi so prav tako značilni za te ilustracije. Sendak v tej knjigi nemalokdaj prevzema in po svoje interpretira dela starih slikarjev, na primer njih kompozicijo, detajle, daperije ali celo posamezne figure — po Dürerju, Grünewaldu in drugih.

Med sodobnimi ameriški ilustratorji imamo mnogo prvovrstnih likovnikov, ki niso zazrti »nazaj«, ampak se izražajo v likovnem jeziku današnjega časa in ki so prav tako pomembni za otroško slikanico, vendar med njimi ne bi našli tako skrivnostnega poeta in psihologa. Njegove slike so zazrte v preteklost, obenem pa brezčasne. Likovna plat Sendakovih del je podrejena psihologiji. Nima želje po novatorstvu, zadostujejo mu že dokaj znane in utečene likovne forme; zavestno se jih oprijema. Njegova moč je drugje in ni čudno, da ga od likovne umetnosti čedalje bolj vleče k pisanju.

Posebnost Sendakovega likovnega izraza v slikanici je torej realizem, združen z atmosfero nekakšne začaranosti. To nenavadno mešanico realizma, fantastike in skrivnosti bi deloma lahko pojasnili z njegovim poreklom, z okoljem, v katerem je odraščal in se izobraževal, in s prav tako važno intenzivnostjo osebnih doživetij in izkušenj, kar je pogosto tudi sam pojasnjeval. Trdil je, da je

Slika 3

njegovo otroštvo in vse, kar se je tedaj dogajalo — igre, stanovanje, starši, bratje, bogastvo motivov in prigod — zapustilo v njem neminljiv vtis. To je bilo usodno za njegov poklic in delo ter za izredno razumevanje otrokovega sveta. Sendakov ustvarjalni »rezervoar« se imenuje spomin, toda njegove najlepše slike segajo v svoji vsebini daleč prek osebnega spomina in so priklicane na dan iz najglobljih doživljajskih plasti.

Njegovi vzori so, gledano z likovnega stališča, predvsem angleška ilustracija prejšnjega stoletja (Blake, Rowlandson, Tenniel, Lear) in nemški avtorji (Richter, Schwind, Hoffmann, Busch). Na teh temeljih in s temi vzori je torej začel svojo pot, v sodelovanju z nekaterimi pisatelji podobnih ambicij in nazorov. Morda prva Sendakova dela niso najboljša (vsekakor niso najoriginalnejša), vendar so mu prinesla nedeljeno priznanje. Predstavljajmo si, kako so delovala

v hrupnem okolju Amerike: verjetno je bilo nenavadno srečati nekaj, kar je spominjalo na »dobre stare čase«. Izvor Sendaka in njegove družine — bili so priseljenci v novem svetu — ni bil osamljen primer, ampak prej splošen in tipičen. Gre torej za obliko kolektivne nostalgije.

To je prva stran Sendakove umetniške biografije. Z leti in vse večjo zrelostjo so se Sendaku odpirale oči za širše okolje, za posebne izvirne vrednosti, ki jih je Amerika uspela ustvariti, za civilizacijo na pohodu in seveda tudi za senčne strani »srečne dežele« demokracije. Uspeh in osamljeni način življenja, ki si ga je izbral, sta mu omogočila, da se je za svoje knjige dolgo in temeljito pripravljal (šest let in več). To vsekakor ni le zanimiv podatek, temveč kaže, da si je zastavil visoka merila, pa tudi na obilico težav, ki jih je bilo treba premagati.

Sendak je kmalu uvidel, da mu vzori in literatura, ki jo je imel rad, ne zadostujejo več. Svoj pravljlični svet je moral rešiti na obalo Novega sveta. To je bil svet Chaplina, Disneya in stripa, rek pločevine, propadanja okolja, svet vlemest, ki ga je Sendak občudoval in katerega usode se danes zaveda. Ta tvegani poskus se je posrečil. Ustvaril je svoj stil slikane pripovedi, ki je hkrati nova in stara: stara po skrivnostnosti, ki jo je Sendak znal odkriti v lunarnih prokrajinah, v kuhinjah in konzervah, stopniščih, strehah, živalih, pošastih, nova po duhu, po novi psihologiji — včasih se zdi, kot da hodimo po pokrajinah simbolov. Tako zavestno in obenem intuitivno ni bila še nikdar odkrita globina otroške psihe, sestavljena iz želja in dražljive strašljivosti, iz upornosti in sle po uveljavljanju, iz potrebe po begu in nuje po vrnitvi, iz želje po uničevanju in razposajenosti. In kot pri Hoffmanu (ki mu je predhodnik in vzornik) se je zgodilo tudi pri Sendaku, da se je mnogim zdel preveč grozljiv, nevzgojen — za gledalce, ki niso dojemljivi za to sprevrženo stvarnost; ki se do otroka obnašajo moralizatorsko, represivno in ki ne pripoznavajo razbremenilnega učinka spontanosti, kretnje, izraza. Nasprotno temu je Sendak sodoben in aktualen.

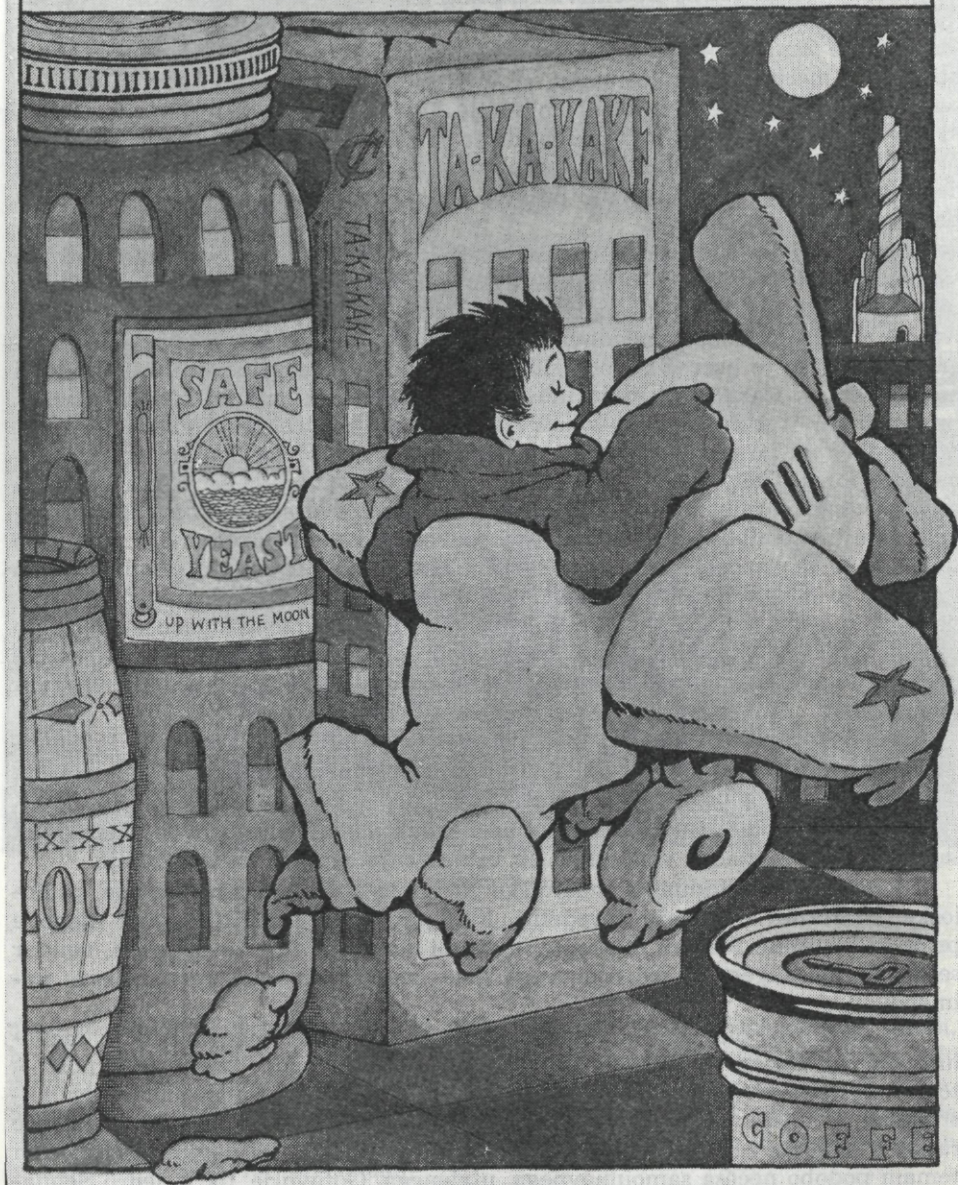
Danes je Sendak suveren. Izbira si motive po afiniteti, svobodno interpretira prevzeto, vse bolj ga privlači samostojno ustvarjanje slikanic — slikar in pisatelj se v njem borita za prevlado.

Kot zanimivost lahko omenimo, da Sendak v glavnem dela ob glasbi. Kot sam trdi, mu je glasba vzporedno ob ustvarjanju močan vir inspiracije.

Sendakove individualne umetniške značilnosti — slikarsko likovne, psihološke, literarne — je težje opredeliti. Nahajajo se v globljih plasteh njegove psihe in izkušenj. Sendak ni skop z izjavami o svojem delu in pogledih, vendar se zagonetna sugestivnost njegovega dela izmika vsakemu enostavnemu poimenovanju.

Zanimivo bi bilo ugotoviti in analizirati, kaj veže njegova dela iz različnih obdobj. Lahko bi rekli, da jim je skupna neke posebne vrste modernost — to je odprtost svojemu času kljub nenavadnim preoblekam in starinskim kostumom, v katere rad preoblači svoje spomine, zgodbe in videnja. Morda je ravno s to svojo na videz konservativno tehniko izraza dal novim, originalnim temam podobo nečesa samoumevnega, utrjenega. Gotovo je, da je jedro Sendakove sugestivnosti in prepričljivosti ravno v tem, da mu je svet pravljice parabola, odsvit čiste realnosti; da v svoje pripovedovanje verjame brez rezerve ali primisli. Njegov svet nastaja kot naraven proces iz temin podzavesti, iz spominov otroštva in iz budnega odzivanja sprotnemu življenju. Težko je ob tem ločiti slikarja od filozofa in od pripovednika.

THEN MICKEY IN DOUGH WAS JUST ON HIS WAY

Slika 4

Sendak je primer, kako je mogoče iz nekega neprestanega samoopazovanja sproščati ustvarjalne sile pri otrocih, ki gledajo slikanice. Njegovo lastno otroštvo, ki ga vedno znova skuša osvojiti in premagati, daje drugim otrokom sile, da se sprijaznijo s svojim mestom in vlogo in da se svobodno razvijajo dalje. (Maurice Sendak: »Ne verjamem, da je potrebno v knjigah za otroke neprestano trditi, kako je življenje čudovito in lepo. Seveda je. Toda tudi drugačno je; ravno toliko je tudi strašno, zastrašujoče. Otroci to vedo in hočejo, da jim o tem pripovedujemo. Otrokom trajno lažemo. Naša naloga je, da jim poverimo resnico, da jih sprejmemo kot inteligentna in senzibilna bitja.«)

Najbrž je njegov vpliv visoko pozitiven: želi pustiti neokrnjeno vse, kar je primarnega v otroški naravi, upošteva latentne konflikte v individu in družbi, ne slika »otroškega raja«; njegov finalni motiv je skoraj vedno poravnava, sprostitev.

Sendaku niso tuji prijemi nadrealizma, »nonsensa«, pop-arta; toda vse je uporabljeno v smislu in v službi pripovedi in ideje, tako da njegova izrazna sredstva in postopki nikoli nasilno ne izstopajo. Tudi paleta njegovih barv je vedno umirjena. Velikanska priljubljenost njegovih del pri otrocih širom po zemlji dokazuje, da pisane in kričeče barve pač niso vedno predpogoj za privlačnost knjige. Prav tako pa tudi ne navidezna otroška ilustracija, ki je zlagana in sladka, pa vendar v časti kot najbolj »mila« in otrokom primerna — živo nasprotje brezkompromisnih Sendakovih ilustracij.

Morda je Sendakov svet kljub raznolikosti končno le omejen in zaradi svoje omejitve tako nabit in dokončen, kakor da ni več kaj dodati ali odvzeti: svet, kjer so sence sestavni del svetlobe, pomanjkljivosti sestavina kvalitete.

VIRI:

Bettina Hürlimann: Europäische Kinderbücher in drei Jahrhunderten. Zürich, Atlantis Verlag 1963.

Paul Hazard: Les Livres, les Enfants et les Hommes. Paris, Editions Contemporaines. — Knjige, otroci in odrasli ljudje. Ljubljana, Mladinska knjiga 1972.

Alfred Clemens Baumgärtner: Aspekte der gemalten Welt. Weinheim, Beltz 1968.

Horst Kühnemann: Profile zeitgenössischer Bilderbuchmacher. Weinheim, Beltz 1972.

Lee Bennett Hopkins: Maurice Sendak. — Bookbird 1969, 3.

Mary Agnes Taylor: In Defense of the Wild Things. — The Horn Book Magazine 1970, december.

Sendak, bekannt & unbekannt. — Bulletin Jugend + Literatur 1975, 6.

Hilke Prillman: Interview. — Brigitte 1975, 6.

Peter Mayer: Ein schöner Schreck im Märchenbuch. — Stern 1974.

Walter Scherf: Maurice Sendak. — Detskaja literatura 1972.

Hildegard Krahe: Maurice Sendak. — Zeitschrift für Jugendliteratur 1976, 6.

Peter Killer: Wo die netten Kerle wohnen. — L'oeil 1970.

A Happy Year to be Grimm. — Time 1973, december.

Dian Hagey: Maurice Sendak. — Jugend und Buch 1970, 2.

Maurice Sendak: Govor ob podelitvi Andersenove nagrade v Bologni 1970. — Jugend und Buch 1970, 2.

KNJIGE, KI JIH JE ILUSTRIRAL MAURICE SENDAK:

Marcel Aymé:	The Wonderful Farm.	New York: Harper, 1951.
Ruth Krauss:	A Hole Is to Dig.	New York: Harper, 1952.
Ruth Sawyer:	Maggie Rose.	New York: Harper, 1952.
Ruth Krauss:	The Very Special House.	New York: Harper, 1953.
Meindert de Jong:	Shadrach.	New York: Harper, 1953.
Meindert de Jong:	Hurry Home, Candy.	New York: Harper, 1953.
Meindert de Jong:	The Whell on the School.	New York: Harper, 1954. Newberry-Medaille 1954.
Ruth Krauss:	I'll Be You and You Be Me.	New York: Harper, 1954.
Edward Tripp:	The Tin Fiddle.	Oxford University Press. Honor Book New York Herald Tribune.
Meindert de Jong:	Little Cow and the Turtle.	New York: Harper, 1955.
Beatrice Schenk de Regniers:	What Can You Do With a Shoe?	New York: Harper, 1955.
Ruth Krauss:	Charlotte and the White Horse.	New York: Harper, 1955.
Meindert de Jong:	The House of Sixty Fathers.	New York: Harper, 1956.
Ruth Krauss:	In Want to Paint My Bathroom Blue.	New York: Harper, 1956.
Maurice Sendak:	Kenny's Window.	New York: Harper, 1956. Honor Book New York Herald Tribune.
Maurice Sendak:	The Happy Rain.	New York: Harper, 1956.
Else Holmelund Minarik:	Little Bear.	New York: Harper, 1957.
Else Holmelund Minarik:	Father Bear Comes Home.	New York: Harper, 1957.
Else Holmelund Minarik:	No Fighting, no Biting.	New York: Harper, 1958.
Sesyle Joslin:	What Do You Do, Dear?	New York: Young Scotts' Books, 1958.
Maurice Sendak:	The Sign on Rosie's Door.	New York: Harper.
Maurice Sendak:	Very Far Away.	New York: Harper.
Meindert de Jong:	Along Came a Dog.	New York, Harper, 1958. Aurianne-Medaille
Hans Christian Andersen:	Seven Tales.	New York: Harper, 1959.
Janice May Udry:	The Moon Jumpers.	New York: Harper, 1959.
Else Holmelund Minarik:	Little Bear's Friend.	New York: Harper, 1960.
Ruth Krauss:	Open House for Butterflies.	New York: Harper, 1960.
Wilhelm Hauff:	Dwarf Long Nose.	New York: Random House, 1960.
Clemens Brentano:	The Tale of Gockel, Hinkel & Gackeliah.	New York: Random House, 1961.
Else Holmelund Minarik:	Little Bear's Visit.	New York: Harper, 1961.

Janice May Udry:	Let's Be Enemies.	New York: Harper, 1961.
Charlotte Zolotow:	Mr Rabbit and the Lovely Present.	New York: Harper, 1962.
Meindert de Jong:	The Singing Hill.	New York: Harper, 1962.
Maurice Sendak:	Nutshell Library.	New York: Harper, 1962 & London: Collins, 1964.
Clemens Brentano:	Schoolmaster Whackwell's Wonderful Sons.	New York: Random House, 1962.
Robert Graves:	The Big Green Book.	New York: The Crowell Collier Press, 1962.
Doris Orgel:	Sarah's Room.	New York: Harper, 1963.
Leo Tolstoi:	Nikolenka's Childhood.	New York: Pantheon, 1963.
Amos Vogel:	How Little Lori Visited Times Square.	New York: Harper, 1963.
Maurice Sendak:	Where the Wild Things Are.	New York: Harper, 1963. Caldecott-Medaille
Frank R. Stockton:	The Griffin and the Minor Canon.	New York: Holt, Rinehart & Winston, 1963. Horn Book Honor List
Frank R. Stockton:	The Bee-Man of Orn.	New York: Holt, Rinehart & Winston, 1964.
Jan Wahl:	The Pleasant Fieldmouse.	New York: Macmillan, 1964.
Randall Jarell:	The Bat-Poet.	New York: Macmillan, 1964.
Randall Jarell:	The Animal Family.	New York: Pantheon 1965. Horn Book Honor List
Maurice Sendak:	Hector Protector and As I Went Over the Water.	New York: Harper, 1965.
Lullabies and Night Songs:	Music by Alec Wilder.	New York: Harper, 1965. Horn Book Honor List
Isaac Bashevis Singer:	Zlatch the Goat.	New York: Harper, 1966.
George Mac Donald:	The Golden Key.	New York: Harper, 1967.
Maurice Sendak:	Higglety Pigglety Pop! or There Must Be More to Life.	New York: Harper, 1967.
Maurice Sendak:	In the Night Kitchen.	New York: Harper, 1970.
Grimm:	King Grisly-Deard.	New York: Farrar, 1973.
Grimm:	The Juniper Tree and Other Tales from Grimm.	New York: Farrar, 1973.

Summary

The essay «Maurice Sendak and the Picture Book» comprehends three parts. In the first part the author speaks about the picture books as an indispensable element at the start of the child's mental development. The other important aspects concerning the picture book from the past until today are also mentioned. The second part is introduced by the thoughts on psychological approach and the child's relation to the picture book. Then the illustratory characteristics of M. Sendak are discussed. Further on his biography connected with the impressions influencing his way, the period of development, his studies and ideals are spoken about. The descriptions, data and thoughts on all his important picture books follow respectively. The third part deals with the plastic, psychologic and literature particularities in his creating.

LEVSTIKOVE NAGRADE ZA LETO 1975

ZA IZVIRNO LEPOSLOVJE

SVETLANA MAKAROVIČ: KOSOVIRJA NA LETEČI ŽLICI
KAM PA KAM, KOSOVIRJA?
PEKARNA MIŠMAŠ

Utemeljitev žirije

V izjemno bogati, kvalitetni in pestri beri leposlovja za mladino, ki je pri založbi Mladinska knjiga izšlo v letih 1974 in 1975, prisoja žirija posebno mesto besedni ustvarjalnosti Svetlane Makarovič. Mimo dejstva, da je Makarovičeva s sedmimi leposlovnimi knjižnimi izdajami najplodovitejši slovenski mladinski avtor nasploh v tem časovnem obdobju, se pisateljica s svojimi najboljšimi teksti: *Kosovirja na leteči žlici*; *Kam pa kam, kosovirja?* in *Pekarna Mišmaš* uvršča v sam vrh sodobne mladinske književnosti. V naštetih delih je avtorica storila pomemben premik v svojem dosedanem ustvarjalnem postopku in obogatila ne samo svoj dosednji pisateljski svet, marveč slovensko mladinsko književnost nasploh z dvema novima izvirnima inačicama sodobne pravljice.

V primerjavi z izvirnimi tipom sodobne pravljice, ki ga poznamo iz zbirk *Miška spi* in *Take živalske*, odpirata knjigi *Kosovirja na leteči žlici* in *Kam pa kam, kosovirja?* tej literarni zvrsti spet povsem nove razsežnosti. Medtem ko so v navedenih avtoričinih prvencih in tudi v vsej slovenski avtorski živalski pravljici doslej nastopale kot junaki »prave« živali, pomeni v kosovirskih knjigah ustvarjalno novost v prvi vrsti domišljjsko suvereno izumljanje novih fantazijskih živalskih junakov. Glal in Glili, polnokrvni in pristrčni kozuhasto puhasti bitjenci iz izmišljene živalske vrste kosovir (*Cosovirus ferus ululans*) sta povsem izvirni in prepričljivi domišljjski novotvorbi. S tem, ko ju je ustvarila in vpletla v čarobne fantazijske zgodbe, je Svetlana Makarovič obogatila slovensko mladinsko književnost z novo izvirno inačico sodobne živalske pravljice. Hkrati pa je v našo leposlovno prozo za otroke uvedla ustvarjalni postopek, ki ga svetovna mladinska književnost sicer že pozna, pri nas pa nima še nikakršne samo-svoje tradicije. Mimo novega tipa junakov: kosovirjev in drugih izvorno izumljenih fantastičnih prikazni (Cepetalo, Vohljaček, Deževna teta, Strašnik, Lebdivke itd.) pa vnašata obravnavani deli v avtoričino dosedanje ustvarjanje za otroke novost tudi po svoji oblikovno kompozicijski plati. Pred nami je poskus obsežnejšega strnjenege pravljičnega besedila v prozi, ki se večkrat prav prešerno razigra v iskrivih pesniških vložkih. Po vsebinski plati pa gre za kar izizvalno dogodivščinast fantastični »potopis«, ki spremlja razburljiva potepanja dveh radovednih in razposajenih kosovirskih prikazni z živalskimi in s človeškimi lastnostmi, ko se odklatita proti Severojugovzhodu do ljudi in otroške poslušalce ali bralce neubranljivo zapredeta v vznemirljivo skupno domišljjsko igro.

Pekarna Mišmaš, zgodba o skrivnostnem peku, ki mu miške ponoči pomagajo peči daleč naokrog najboljše kruh, pomeni drugo novo in izvirno inačico sodobne pravljice. Od vseh pisateljčinih doslej v knjižni obliki objavljenih zgodb prav ta pravljica na prvi pogled v največji meri ohranja vse odlike žlahtnega ljudskega pripovedništva in le-te hkrati tudi že na svojstven način preustvarja. Živa govorica rojene pripovedovalke, preprostost, jedrnatost in izjemna sočnost v izrazu, izčiščena kompozicija in ne nazadnje iz ljudskega izročila znani pa izvirno preustvarjeni motiv ženske radovednosti in njenih usodnih posledic, vsi ti in še drugi elementi dajejo pravljici očarljiv nadih starinske patine. Vendar doživljajska sugestivnost pravljicne zgodbe ne izvira samo iz avtoričine poznavalsko spoštljive ustvarjalne zamaknjenosti v starodavno ljudsko izročilo. Zdi se, da je njen poglobitveni čar predvsem v tajinstvenem vzdušju časovne nedoločljivosti dogajanja, čigar vznemirljivost še stopnjuje skrivnostni lik glavnega junaka. Pek Mišmaš je namreč lahko bodisi človeški možiček bodisi škrat bodisi mišek ali pa vse troje hkrati in še čarodej povrhu — avtorica nakazuje vse navedene možnosti, prepušča pa otroškemu poslušalcu ali bralcu, da si Mišmaša dokončno domisli sam, pač po logiki lastne ustvarjalne domišljije. Prav s to pretanjeno pisateljsko potezo pa dobi na videz kar klasično starinska zgodba izrazite lastnosti samosvoje sodobne pravljice. Kvalitetna inovativnost se med pisateljčinimi novitetami poudarjeno odraža še v zbirki pravljic *Vrček se razbije* ter v uspeli avtorski »priredbi« orientalske pravljice *Aladinova čudežna svetilka*. Zbirka *Vrček se razbije* presega meje že znane avtoričine tematske, oblikovne in slogovne naravnosti predvsem z domiselno in svojsko pravljico obdelavo nekaterih najbolj znanih slovenskih pregovorov. V *Aladinovi čudežni svetilki* pa se Makarovičeva z drzno ustvarjalno suverenostjo na izviren način spoprijema s problemom, kako sodobnemu otroku doživljajsko približati že odmaknjena obsežna pravljicna besedila.

Pesnica, mladinska pisateljica, igralka. Rojena l. 1939 v Mariboru. Končala Akademijo za gledališče, radio, film in televizijo. Prvo pesniško zbirko objavila l. 1964, prvo knjižno izdajo za mladino l. 1972. Zdaj deluje kot svobodna umetnica.

DELA ZA MLADINO:

- Miška spi.** Ilustr. Milan Bizovičar. Ljubljana, Mladinska knjiga 1972. (Cicibanova knjižnica.)
Levstikova nagrada 1973.
- Take živalske.** Ilustr. Marjanca Jemec-Božič. Ljubljana, Borec 1973. (Kurirčkova knjižnica.)
- Zajček gre na luno.** Oblikoval Tomaž Kržišnik. Ljubljana, Partizanska knjiga 1973. (Lastovke.)
- Aladinova čudežna svetilka.** Po pravljici iz Tisoč in ene noči. Ilustr. Tomaž Kržišnik. Ljubljana, Mladinska knjiga 1974. (Velika slikanica.)
- Kosovirja na leteči žlici.** Ilustr. Lidija Osterc. Ljubljana, Mladinska knjiga 1974. (Cicibanova knjižnica.)
Levstikova nagrada 1976.
- Pekarna Mišmaš.** Ilustr. Marija Lucija Stupica. Ljubljana, Mladinska knjiga 1974. (Velike slikanice.)
Levstikova nagrada 1976.
- Škrat Kuzma dobi nagrado.** Ilustr. Jelka Reichman. Ljubljana, Mladinska knjiga 1974. (Velike slikanice.)
- Kam pa kam, kosovirja?** Ilustr. Lidija Osterc. Ljubljana, Mladinska knjiga 1975. (Cicibanova knjižnica.)
Levstikova nagrada 1976.
- Miška spi.** Ilustr. Milan Bizovičar. 1. ponat. Ljubljana, Mladinska knjiga 1975. (Cicibanova knjižnica.)
- Pekarna Mišmaš.** Ilustr. Marija Lucija Stupica. 2. natis. Ljubljana, Mladinska knjiga 1975. (Zlata slikanica.)
- Pisano okno.** Ilustr. Marjan Manček. Ljubljana, Mladinska knjiga 1975. (Velike slikanice.)
- Vrček se razbije.** Ilustr. Lucija Stupica. Ljubljana, Mladinska knjiga 1975. (Deteljica.)
- Glavni petelinček.** Ilustr. Marija Lucija Stupica. Ljubljana, Mladinska knjiga 1976. (Cicibanova knjižnica.)
- Lisjaček v Luninem gozdu.** Ilustr. Kostja Gatnik. Ljubljana, Mladinska knjiga 1976. (Čebelica. 187.)
- Sapramiška.** Ilustr. Marija Lucija Stupica. Ljubljana, Mladinska knjiga 1976. (Velike slikanice.)
- Sovica Oka.** — Janez Žmavc: Domača naloga na potepu. — Juro Kislinger: Igra o zmaju. Ljubljana, Mladinska knjiga 1976. (Mladi oder.)
- Vrtirepov koledar.** Pravljice. Ilustr. Matjaž Schmidt in Dušan Klun. Ljubljana, Partizanska knjiga 1976.
- Živalska olimpiada.** Ilustr. Božo Kos. Ljubljana, Mladinska knjiga 1976. (Velike slikanice.)

Utemeljitev žirije

Slikanica *Abecedarija* Daneta Zajca je z ilustracijami Milana Bizovičarja dosegla zavidljivo celovitost pesniške in likovne govorice. Težko bi našli v naši dosedanji ilustrativni dejavnosti tako sproščeno iskriivo, slogovno enovito, pa niti najmanj ne z izvedbenim naporom obteženo ilustrativno predstavitev. Vse tisto najboljše, kar si lahko zaželi mladi bralec od podob, je v njej: oblikovno so domiselne, otroško pozabljive, spontane, s takimi sugestivnimi preoblikovanji predmetov in teles, da se dotikajo naših podzavestnih predstav o svetu reči in stvari, ki nas obdaja. Bizovičar premore tolikšno mero domišljije in rahlega, nikoli žaljivega humorja, da se je zliil z verzi Daneta Zajca v docela enakovredno slikarsko spremljavo; ustvaril je uspelo simbiozo besede in podobe. Ni treba posebej naštevati vseh drobnih dodatkov, slikarjeve oblikovne plodovitosti, ki vizualno začinjujejo pisani pesnikov svet in ga prikupijo najmlajšim pa bolj odraslim. Preproste barve v arhetipsko nedvoumni osnovnih tonih; nikoli ponavljajoče se kompozicijske pretanjenosti in presenetljivosti se dopolnjujejo s tipografskimi in risano črkovnimi aranžmaji v malokrat doseženo enovitost barvne slikanice. Tekst in slika se medsebojno bogatita v slikovno letrističnih kompozicijah. Ko podeljujemo slikarju nagrado za ilustracije, ne pozabimo povedati, da si jo je zaslužil nič manj za izredno opremo, za občutljivo ureditev teksta in slik v enovitost umetniške govorice. Knjiga *Abecedarija* je po mnenju komisije izjemen dosežek na področju naše slikanice in bodo morali z njim računati ter tekmovati naši bodoči ilustratorji.

Milan Bizovičar je rojen 13. januarja 1927 v Ljubljani. Študiral na Akademiji za likovno umetnost v Ljubljani od 1945 do 1951 pri prof. Gabrielu Stupici. Študijsko potovanje v Pariz 1963. Za mladinske knjižne ilustracije je prejel več Levstikovih nagrad, leta 1958 pa za strip **Maghellanovo potovanje okoli sveta** v Pionirskem listu 1958.

- Starič Ludvik: **Leteči Kranjec**. Ljubljana, Mladinska knjiga 1955. (Sinji galeb. 24.)
- Haggard Henry Ridder: **Salomonovi rudniki**. Ljubljana, Mladinska knjiga 1956. (Sinji galeb. 33.)
- Jalen Janez: **Bobri**. I.—III. Ljubljana, Mladinska knjiga 1956. (Sinji galeb. 34—36.)
- Májor Nandor: **Konjički iz krompirja**. Ljubljana, Mladinska knjiga 1957. (Čebelica. 28.)
- Berna Paul: **Konjiček brez glave**. Ljubljana, Mladinska knjiga 1957.
- Kovačič Lojze: **Novoletna zgodba**. Ljubljana, Mladinska knjiga 1958. (Čebelica. 41.)
- Hines Jack: **Koža črnega volčjaka**. Ljubljana, Mladinska knjiga 1959. (Sinji galeb. 55.)
- Mirtič Franček: **V obroču**. Ljubljana, Mladinska knjiga 1959. (Čebelica. 47.)
- Zajklja in zajčki. Po bolgarski pravljici Vladimira Zelengorova zapisal France Bevk. Ljubljana, Mladinska knjiga 1960. (Najdihojca.)
- Prežihov Voranc [ps.] = Kuhar Lovro: **Prvi maj**. Ljubljana, Mladinska knjiga 1961. (Cicibanova knjižnica.) Slikanica.
- Mladi vedež**. Ljubljana, Mladinska knjiga 1961. — 2. dop. izd. 1965. Ponatis 1968. Več ilustratorjev.
- Curwood James Oliver: **Kazan, volčji pes**. Ljubljana, Mladinska knjiga 1962. (Sinji galeb. 85.)
- Kovačič Lojze: **Zgodbe iz mesta Rič-Rač**. Ljubljana, Mladinska knjiga 1962. (Cicibanova knjižnica.) Levstikova nagrada 1972.
- Jalen Janez: **Bobri**. I.—III. Ljubljana, Mladinska knjiga 1964.
- London Jack: **Mehikanec**. Ljubljana, Mladinska knjiga 1964. (Sinji galeb. 95.)
- Seliškar Tone: **Janko in Metka**. Ljubljana, Mladinska knjiga 1964. (Izbrano mladinsko delo.)
- Gole Jože: **Ruska vadnica za VI. razred osnovne šole**. Ljubljana, Mladinska knjiga 1964.
- Aleichem Scholom [ps.] = Rabinovič Salom: **Deček Motl**. Ljubljana, Mladinska knjiga 1965.
- Jurčič Josip: **Deseti brat**. Maribor, Obzorja 1967. (Iz slovenske kulturne založnice. 3.)
- Haggard Henry Rider: **Salomonovi rudniki**. Ljubljana, Mladinska knjiga 1967. (Biseri.) Levstikova nagrada 1967.
- Prežihov Voranc [ps.] = Kuhar Lovro: **Solzice**. Ljubljana, Mladinska knjiga 1967. Levstikova nagrada 1967.
- Prežihov Voranc: **Solzice**. Ljubljana, Mladinska knjiga 1968.
- Jurca Branka: **Žrebiček brez potnega lista**. Maribor, Obzorja 1969. (Mlada obzorja. 23.)
- Kersnik Janko: **Ciklamen**. Maribor, Obzorja 1969. (Iz slovenske kulturne založnice. 9.)
- Kovačič Lojze: **Fantek na oblaku in Dva zmerjavca**. Ljubljana, Mladinska knjiga 1969. (Cicibanova knjižnica.)
- Kovačič Lojze: **Zgodbe iz mesta Rič-Rač**. Ljubljana, Mladinska knjiga 1969. (Moja knjižnica III/15.)
- Rozman Smiljan: **Lov za ukradenimi milijoni**. Ljubljana, Prešernova družba 1969.
- Traven B.: **Zaklad Sierra Madre**. Ljubljana, Mladinska knjiga 1969. (Biseri.)
- Ingolič Anton: **Zgodbe vesele in žalostne**. Ljubljana, Borec 1971. (Kurirčkova knjižnica.)
- Klačko Herman: **Modri Birbal**. Ljubljana, Mladinska knjiga 1972. (Sinji galeb. 162.)
- Kovačič Lojze: **Potovanje za nosom**. Ljubljana, Mladinska knjiga 1972. (Velike slikanice.)
- Májor Nandor: **Konjički iz krompirja**. Ljubljana, Mladinska knjiga 1972. (Velike slikanice.)
- Makarovič Svetlana: **Miška spi**. Ljubljana, Mladinska knjiga 1972. (Cicibanova knjižnica.)
- Alenčica sestra Gregčeva. Slovenska ljudska pesem. Ljubljana, Mladinska knjiga 1973. (Velike slikanice.)

- Prežihov Voranc: **Solzice**. Ljubljana, Mladinska knjiga 1973. (Zlata knjiga.)
- Šmit Jože: **Kaj dela žabica**. Ljubljana, Mladinska knjiga 1973. (Čebelica. 160.)
- Winkler Venceslav: **Hlebček kruha**. Ljubljana, Partizanska knjiga 1973. (Lastovke.)
- Zorman Ivo: **Nedeljska jutra**. Ljubljana, Partizanska knjiga 1973. (Matjaževa knjižnica.)
- Jalen Janez: **Bobri**. I.—III. Ljubljana, Mladinska knjiga 1974. (Zlata knjiga.)
- Kovačič Lojze: **Možiček med dimniki**. Ljubljana, Mladinska knjiga 1974. (Velike slikanice.)
Levstikova nagrada 1974.
- Milčinski Fran: **Butalci**. Ljubljana, Borec 1974. (Kurirčkova knjižnica.)
- Petrovič Mirko: **Deklica s 7 mandeljni**. Ljubljana, Mladinska knjiga 1974. (Čebelica. 167.)
- Sutcliff Rosemary: **Robin Hood**. Ljubljana, Mladinska knjiga 1974. (Zlata knjiga.)
- Šušteršič France: **Mehurčki iz cemuna**. Ljubljana, Borec 1974. (Kurirčkova knjižnica.)
- Aymé Marcel: **Pravljice čepeče mačke**. Ljubljana, Mladinska knjiga 1975. (Zlata ptica.)
- Brenk Kristina: **Dobri sovražnikov pes**. Ljubljana, Partizanska knjiga 1975. (Matjaževa knjižnica.)
- Vrščaj Zima: **Kaj je našel Šarek**. Ljubljana, Partizanska knjiga 1975. (Lastovke.)
- Zajc Dane: **Abecedarija**. Ljubljana, Mladinska knjiga 1975.
Levstikova nagrada 1975.
- Ribičič Josip: **Mihčev škrat**. Ljubljana, Mladinska knjiga 1976. (Izbrana dela Josipa Ribičiča. 3.)
- Ribičič Josip: **Nana, mala opica**. Ljubljana, Mladinska knjiga 1976. (Izbrana dela Josipa Ribičiča. 2.)
- Ribičič Josip: **Ptička noče v grad**. Ljubljana, Mladinska knjiga 1976. (Izbrana dela Josipa Ribičiča. 1.)
- Ribičič Josip: **Trije na pohodu**. Ljubljana, Mladinska knjiga 1976. (Izbrana dela Josipa Ribičiča. 4.)
- Rozman Smiljan: **Majhne besede, velike reči**. Ljubljana, Borec 1976. (Kurirčkova knjižnica.)
- Wachtel Joachim: **Lepo vedenje od A do Ž**. Ljubljana, Cankarjeva založba 1976.

Utemeljitev žirije

Univerzitetni profesor dr. Kazimir Tarman je v poljudno znanstveni knjigi *Zakaj, zato v ekologiji* v besedi in bogatem slikovnem gradivu strnil temeljno znanje o sodobni ekologiji in njenih žgočih problemih. Izbral je prikupno obliko odgovorov na vprašanja, ki zanimajo mlade bralce. S širokim znanjem obravnava v knjigi pojem ekologije, medsebojne odnose in odvisnosti v živi in neživi naravi ter vprašanja, ki se porajajo ob izkoriščanju naravnih dobrin in vse večjem siromašenju narave. S takšno nevsiljivo vzgojno metodo utrjuje ekološko mišljenje in zavest, da je človek le del narave, brez katere bi bil ogrožen njegov obstoj. In tega sledi tudi njegova ugotovitev, da je varstvo narave boj za človeka in njegovo življenje. Njegova knjiga ni le vzorno poljudnoznanstveno delo, marveč pri nas doslej edino, ki se v takšni obliki ukvarja z ekološkimi vprašanji.

Dr. Kazimir Tarman se je rodil leta 1930 v Mariboru. Gimnazijo je obiskoval v Ljubljani. Že kot gimnazijec se je zanimal za naravo: zbiral kamnine in okamenine, rastline in živali (polže in žuželke), opazoval nebo, Sonce in zvezde ter izdeloval mikroskope in astronomske daljnogleda. Leta 1953 je diplomiral na Prirodoslovno-matematični fakulteti v Ljubljani. Za raziskovalno delo, ki ga je opravil kot študent, je prejel Prešernovo nagrado za študente. Pozneje je postal asistent na Zoološkem inštitutu Naravoslovne fakultete. Po opravljenem zagovoru doktorskega dela in specializacijah v Nemčiji in Angliji je postal univerzitetni učitelj za ekologijo na Biotehniški fakulteti. Sodeloval je na številnih kongresih in simpozijih doma in v tujini, je član mnogih odborov, ki se ukvarjajo s problemi varstva okolja. Sodeluje s številnimi institucijami doma in v tujini. Je avtor mnogih znanstvenih razprav in raziskovalnih projektov, ki posegajo v probleme varstva narave. Prav za to delo je prejel leta 1975 nagrado iz Kidričevega sklada. Znanje pa posreduje tudi mladini s poljudnoznanstvenimi članki v revijah *Proteus*, *Pionir* in z radijskimi šolskimi urami.* Večina teh prispevkov je ekoloških in tako povezanih z varstvom okolja. V njih poskuša mladini pojasniti vzroke težav, s katerimi se srečuje sodobno človeštvo, in išče pota, kako bi se iz njih rešili.

Izvirna dela

Človek in narava. Ilustr. Božo Kos. Ljubljana, Mladinska knjiga 1964.

Živi svet prsti. Ljubljana, Cankarjeva založba 1965. (Planet.)

Človek i priroda. Beograd, Mlado pokolenje 1966.

Zakaj, zato v ekologiji. Ilustr. Božo Kos. Fotogr.: Stane Peterlin itd. Ljubljana, Mladinska knjiga 1975. (Pionirjeva knjižnica.)

Ekosistem. Učbenik za lovske tehnike. Ljubljana, Delavska univerza 1972.

Ekologija. Učbenik za lovske tehnike. Ljubljana, Delavska univerza 1976.

Ekologija. Učbenik za 1. razred usmerjenega izobraževanja. Ljubljana, Državna založba Slovenije. — V tisku.

Prevodi

Narava. Zemlja, rastline, živali. Ilustr. Hans Erni. Ljubljana, Mladinska knjiga 1967. (Sodobna ilustrirana enciklopedija v osmih knjigah.)

Parker Bertha Morris: **Zakladnica narave.** Ljubljana, Mladinska knjiga 1968. (Človek in narava.)

Sesalci — gesla za Leksikon Cankarjeve založbe. Ljubljana, Cankarjeva založba 1973. — Ponatis: 1976.

Ekologija — gesla za leksikon Biologija. Ljubljana, Cankarjeva založba 1976. (Leksikoni Cankarjeve založbe.) — Strokovni pregled vsega leksikona.

* Iz obsežne bibliografije znanstvenih razprav in člankov navajamo v Otroku in knjiga le prispevke, ki so bili objavljeni v periodičnem tisku za mladino.

Živa zemlja. Pionir 1961/62, 91—94.

Kanibalizem v živalskem svetu. Pionir 1961/62, 220—221.

Londonski Tower. Pionir 1962/63, 22—26.

Zelena odeja. Pionir 1964/65, 86—88.

V kleščah DDT. Pionir 1969/70, 16—18.

Sto vprašanj za radovedne ekologe. (Serija 10 člankov). Pionir 1974/75.

RADIJSKE ŠOLSKE URE

Zaščita morja

Neodgovorni tehnološki posegi v naravo in njihove usodne posledice

Ohranimo pestrost našega naravnega okolja

Prehranjevalna veriga je osnova organiziranega življenja

Naše okolje včeraj, danes in jutri

Varstvo živalstva

Skriti prijatelji človeka

Živi svet travnikov

Gams

Kako umirajo živalske vrste?

Kako in zakaj se oglašajo živali?

Zemlja velikanski življenjski prostor

Prispevek za televizijsko oddajo Po sledih napredka: **Skrito življenje v prsti**

V PREMISLEK OB LEVSTIKOVIH NAGRADAH

Žiriji za izvirno leposlovje in za ilustracijo sta ob svojem delu ugotovili nekatere pomanjkljivosti pri podeljevanju Levstikovih nagrad, zabredli sta celo v zadrego, kot se je izrazila žirija za ilustracijo. Premišljevali sta o nekaterih potrebnih spremembah in iz tega se je izkristaliziralo nekaj dragocenih predlogov, ki so vredni premisleka.

Žirija za izvirno leposlovje predlaga, da se uvede posebna nagrada za slikanico, za zvrst knjige, pri kateri bi dali priznanje za likovno tekstovno celoto. Nadalje predlagajo, da bi žirije sestavile še častno listo, na katero bi prišle tiste izrazito dobre leposlovne knjige, ki sicer niso dobile nagrade, ker je ena sama, a bi zaslužile, da je javnost posebej opozorjena nanje. Taka lista naj ne bi bila preobširna, zajemala bi morda okrog pet naslovov.

Do podobnih ugotovitev je prispela žirija za ilustracijo, ki je po daljši debati soglasno prisodila Levstikovo nagrado za leto 1975 Milanu Bizovičarju, hkrati pa ugotovila, da je bilo ob nedvomno najkvalitetnejšem ilustrativnem dosežku lanskega leta še precej del, ki bi zaslužila priznanja in se jim je s to edino podeljeno nagrado zgodila pravzaprav krivica. Tu je žirija imela v mislih predvsem izredno likovno izbrušene ilustracije akademskega slikarja Ivana Seljaka-Čopiča *Robinson Crusoe* v Zlati knjigi, po drugi plati pa morebiti manj očitne, a za razvoj naše ilustracije nedvomno sila pomembne nove slogovne in likovno vsebinske komponente v delih Marjana Mančka in Kostje Gatnika. Komisija se je zato ob sedanji **eni sami** nagradi za ilustracijo odločila za najbolj **očito kakovost** (in to ponovno za lanskega nagrajenca Bizovičarja), sklenila pa je opozoriti na nevdržnost takega stanja, saj bi bilo prav, da bi mimo takšnih »naj« likovnih dosežkov nagrajevali tudi tista dela, ki nakazujejo nova pota in nove možnosti ilustrativnega izražanja. Zato komisija predlaga založbi, naj poleg sedanje nagrade uvede še eno, namenjeno predvsem pospeševanju mladih, svežih tokov v slovenski ilustraciji. Komisija je mnenja, da bi bila taka sprememba upravičena tudi glede na dve nagradi, ki se podelujeta za literaturo in za dela z znanstvenega področja, saj ilustracija pokriva obe področji. Že nekajletni izredni dosežki na knjižno likovnem področju pa tako podvojitev nagrad za najboljše ilustracije nedvomno upravičujejo.

BEITRÄGE ZUR KINDER- UND JUGENDLITERATUR 40. — Der Kinderbuchverlag Berlin, 1976. — 89 str., 32 str. pril.: ilustr.; 24 cm.

Beiträge (Prispevki), ki je v glavnem periodična publikacija za otroško in mladinsko literaturo, nas v 40. zvezku (izšel je 1976), seznanja s problematiko ilustriranja otroške in mladinske literature. Vrsta avtorjev, zlasti pomembnih ilustratorjev, skuša osvetliti problem ilustracije. Tekstualni del spremljajo črno bele ilustracije, razen tega je knjižica opremljena z večjim številom barvnih reprodukcij ilustracij, ki so do-

polnile k tekstom ali pa samostojni primeri.

Velika razstava ilustracij za otroke in mladino v Berlinu leta 1975 je inspirirala oblikovalce publikacije *Beiträge*, da so to številko posvetili ilustraciji. Uvodoma obljublja uredništvo, da bodo vnaprej pogosteje izhajali v večbarvnem tisku. »*Beiträge*« poskuša ujeti sedanji trenutek razvoja, mu slediti, dojeti tendence in zgodovinsko pogojenost.

O ilustraciji in ilustriranju ter o svojih pogledih na to dejavnost piše več avtorjev — predvsem ilustratorjev, med njimi: Albrecht von Bodecker, ki raz-

laga, kako odkriva občutljivi svet otroka, kako ga gleda in razume. Pri svojem delu — ilustriranju — izhaja predvsem iz otrokove fantazije; Manfred Butzmann govori v svojem prispevku o tekstu, o njegovi primernosti za otroka in kako otrok skozi tekst sprejme tudi ilustracijo; Gerhard Gossmann oživlja problem zastaranja ilustracije. Problema se loteva z vidika ilustracij, ki so ostale dalj časa sveže in ki razveseljujejo že generacije mladih in starih in sploh niso izgubile na vrednosti. Pomemben se mu zdi vzrok in opozarja na vrednost premisleka, zakaj so te ilustracije tako trdožive, da ostanejo dalj časa vredne in pomembne. Opozarja tudi na ilustracije, ki so ob izidu deležne pohval in nagrad, pa vendar čez nekaj časa izgubijo svojo vrednost in priljubljenost. Erich Gürtzig piše, kako pomemben je za otroško ilustracijo humor, pa tudi droben nesmisel, ki pripravi otroka do smeha in mu odpira srce. O svojem delu in pogledih nanj sta pisala še dva avtorja: Ingeborg Mayer-Rey in Manfred Bofinger.

Daljši je prispevek I. A. Fljorina o otrokovem dojemanju slike. Avtor ugotavlja, kako relativno malo je raziskano otrokovo estetsko dojemanje slik. Omenja, da so znane psihološke raziskave o otrokovi zaznavi oblik in barve in morda še o dojemanju vsebine. Avtor nadalje predstavlja knjigo A. K. Tippla *Otrok in slika*, ki je bila napisana že leta 1935, in ugotavlja, da je ta knjiga ena najboljših s tega področja, opozarja pa, da preveč poudarja formo in vsebino, zanemarja vzgojni proces in tudi nasploh so nekateri njeni zaključki napačni. A. K. Tippel je že zelo zgodaj raziskoval, kako otroci ločijo estetsko vredne in nevedne slike. Prispevek J. A. Fljorina opozarja tudi na to, kako napačno je primerjati estetsko in neestetsko sliko, ne da bi znanstveno opredelili estetsko dojemanje pri otroku. Iz tega so pri raziskavi razvidna nekatera vprašanja:

a) Kateri način prikazovanja ima prednost pri otroku glede na estetiko?

b) Do katere stopnje mora biti neki predmet diferenciran, da bi pri določenih starostni stopnji imel prednost?

c) Ali lahko otroci ločijo plastični od ploskovnega načina podajanja in ali ima dvodimenzionalni način prednost pred ploskovnim?

č) Ali otroci vseh starostnih stopenj ločijo perspektivo?

d) Kako sprejemajo perspektivne skrajšave (pes narisane od spredaj)?

e) Kako sprejemajo množico predmetov, kjer je en predmet z drugim delno prekrit? Kako deluje jasnost, enostranost, kompliciranost ritmične razporeditve slike na zaznavanje otroka?

Dalje, kako bodo sprejete različne tehnike slikarskega umetniškega izražanja, pa tudi likovna izrazila (močna črta, ton barve, obrisi, konture). Nadalje avtor podaja bralcem rezultate, boljše zaključke in odgovore na vprašanja. Do teh zaključkov je prišel z vrsto eksperimentov, ki jih tu tudi navaja. Ti so zanimivi predvsem glede na starostno stopnjo otrok in njihovo dojemanje oblik, barv in vsebine, prostora itd. V teh eksperimentih najdemo kar se da natančno v procentih izraženo nagnjenost otrok (na določeni stopnji) za eno izmed oblik likovnega prikaza in podajanja.

O posameznih ilustratorjih govore naslednji sestavki: Sybille Pawel: Obisk v ateljeju Ernsta Jazdzewskega; J. Platonow: Svet Nikolaja Popova. Pogled v svet njegovih ilustracij. Ta sovjetski ilustrator je prejel na bialni razstavi ilustracij v Bratislavi Grand Prix za ilustracijo romana Daniela Defoeja *Robinson Crusoe*.

Klaus-Dieter Schönewerk: Klaus Ensikat — idealni ilustrator otroških knjig. Zanimivo razmišljanje o Ensikatu ilustratorju, ki ni samo karikaturist, ampak ima poleg tega še velik smisel in občutek za otroški svet, ki ga nazorno reproducira z mnogimi detajli dejanskega sveta (prizorišče dogajanja gledano kakor iz helikopterja, včasih ilustrira v prozmem tekstu skoraj vsak značilni stavek in podobno). Pri tekstih poišče in obogati snov s tem, kar je naloga umetnika, to je s fantazijo. Ensikat išče v stvarnosti to, kar potrebuje pri svoji umetniški razlagi teksta in ne ostaja pri posnetku resničnosti. Ilustrator je pri otrocih izredno priljubljen in njegovo ime najdemo pogosto na ovitkih najlepših knjig.

Na dvaintridesetih straneh *Beiträge* je pester in bogat izbor najboljših barvnih ilustracij, med njimi dela Nikolaja Popova — ilustracije romana *Robinson Crusoe*, več ilustracij Klause Ensikata, nato Gertrud Zucker — zelo poenostavljene, spominjajoče na otroško risbo; Regine Grube-Heinecke: *Obuti maček* (Grimm) in še vrsta drugih pomembnih ilustratorjev. *Beiträge* prinašajo tudi recenzije in dokumentacijo.

Albin Kramberger

OTROK IN KNJIGA

5

Revijo ureja s sodelovanjem uredniškega odbora
Darja Kramberger

Opremil Matjaž Vidic

Izdali

Pionirska knjižnica Mariborske knjižnice

Pedagoška akademija Maribor

festival Kurirček

Pionirska knjižnica Ljubljana

Založila

Založba Obzorja Maribor

Za založbo Drago Simončič

Natisnilo ČGP Mariborski tisk

